

Berit Otnes

**Egenbetaling for hjemme-
tjenester i kommunene i
1994 og 1995**

Notater

Innhold

Sammendrag	4
1. Innledning	7
2. Historikk	7
3. Utvalg og datainnsamling	8
4. Begreper	9
5. Praktiseringen av egenbetaling i 1993, 1994 og 1995	10
5.1 Egenbetalingsordninger i 1993, 1994 og 1995	10
5.2 Betaling for hjemmesykepleie i 1993, 1994 og 1995	13
5.3 Brukerens inntekt som grunnlag for betalingsfritak	14
5.4 Skjerming av særskilte grupper gjennom betalingsfritak	15
5.5 Skjermingsregler i kommuner med abonnement og kombinasjonsordninger	15
5.6 Tjenester i abonnementet	15
5.7 Skjermingsregler i kommuner med timesatsordning	16
5.8 Kommuner med abonnements- og kombinasjonsordninger: Abonnementspriser på hjemmetjenester	17
5.9 Kommuner med kombinasjonsordninger: Timepriser for hjemmehjelp og hjemmesykepleie	18
5.10 Kommuner med timesatsordning: Timepriser for hjemmehjelp og hjemmesykepleie	19
5.11 Timepriser etter type egenbetalingsordning	21
5.12 Særordninger i kommunene	21
6. Brukere av hjemmetjenester etter alder og inntekt	21
6.1 Brukere av hjemmetjenesten fordelt etter alder	22
6.2 Brukere av hjemmetjenester fordelt etter inntekt	24
6.3 Brukere etter inntekt og hvilken type husstand de tilhører	25
7. Inntektsfordeling for brukere av hjemmetjenester sammenliknet med inntektsfordeling for alle eldre	26
8. Kommunenes inntekter fra egenbetaling	28
8.1 Hvor store er kommunenes inntekter fra egenbetaling for hjemmetjenester, og hvilke grupper betaler mest?	28
8.2 Hva betyr egenbetalingsinntekten i forhold til totale driftsutgifter til hjemmetjenesten?	29
9. Kjennetegn ved kommunene i forhold til egenbetalingspraksis	30
9.1 Sammenheng mellom inntektsnivå for eldre og egenbetalingspraksis	31
9.2 Sammenheng mellom andel av de eldre som har inntekt under 2G og egenbetalingspraksis	32
9.3 Sammenheng mellom kommunestørrelse og egenbetalingspraksis	34
9.4 Sammenheng mellom kommunens inntekter og egenbetalingspraksis	35
10. Litteratur	38

Tabellregister

Tabell 1. Kommunene etter egenbetalingsordninger. 1993, 1994 og 1995	11
Tabell 2. Kommuner med abonnements- eller kombinasjonsordning. Fylke. 31.12.1994 og 31.5.1995	12
Tabell 3. Kommuner med abonnements- eller kombinasjonsordning i ulike regioner. Prosent. 31.5.1995	13
Tabell 4. Egenbetaling for hjemmesykepleie i kommunene. 1993, 1994 og 1995. Prosent	13
Tabell 5. Andel av kommunene med egenbetaling for hjemmesykepleie i ulike regioner. Prosent. 1993, 1994 og 1995	14
Tabell 6. Andel av kommunene med betalingsfritak for brukere med lav inntekt, etter egenbetalingsordning. Kommuner med betalingsfritak etter inntektsgrense for fritak. 1994 og 1995	15
Tabell 7. Laveste og høyeste registrerte årlige utgiftstak i kommuner med timesats. Kroner pr år. 1994 og 1995	16
Tabell 8. Høyeste og laveste registrerte abonnementsats i kommuner med abonnements- eller kombinasjonsordning fordelt etter inntektsgruppe. 1993, 1994 og 1995. Kroner pr. mnd. Modus. Median. Gjennomsnitt	17
Tabell 9. Høyeste og laveste registrerte timepris for hjemmehjelp og hjemmesykepleie i kommuner med kombinasjonsordninger. 1993, 1994 og 1995. Kroner pr time	18
Tabell 10. Timepriser for hjemmehjelp og hjemmesykepleie i kommuner med kombinasjonsordninger etter inntektsgruppe. Kroner pr time . Modus og medianverdier. 1993, 1994 og 1995	19
Tabell 11. Høyeste og laveste registrerte timepris i kommuner med timesatsordninger. 1993, 1994 og 1995. Kroner pr. time	20
Tabell 12. Timepriser for hjemmehjelp og hjemmesykepleie i kommuner med timesatsordninger. Kroner pr. time. Gjennomsnitt, modus og median. 1993, 1994 og 1995	20
Tabell 13. Andel av brukere i ulike aldersgrupper som har betalt egenandel. Prosent. 1993, 1994 og 1995	22 22
Tabell 14. Brukere av hjemmetjenester som har betalt egenandel etter alder. 1993, 1994 og 1995	23
Tabell 15. Brukere av hjemmetjenester som er fritatt for egenandel fordelt etter alder. 1993, 1994 og 1995	23
Tabell 16. Brukere som skal betale egenandel fordelt etter inntekt. 1993, 1994 og 1995. Prosent	24
Tabell 17. Brukere av hjemmetjenester som skal betale /er fritatt for å betale egenandel. 1993, 1994 og 1995. Prosent	24
Tabell 18. Andel som betalte egenandel i ulike inntektsgrupper. 1994 og 1995. Prosent	25
Tabell 19. Brukere etter inntekt og hvilken type husstand de tilhører. 1995	26
Tabell 20. Brukere av hjemmetjenester 1995 og befolkningen i utvalgskommunene 67 år og over i 1993 etter inntekt. Prosent	26
Tabell 21. Brukere av hjemmetjenester 1995 og befolkningen i utvalgskommunene 67 år og over i 1993 etter type husstand/ekteskapeelig status og inntekt. Prosent	28
Tabell 22. Kommunenes gjennomsnittlige månedlige egenbetalingsinntekter etter hvilken inntektsgruppe de er betalt av. 1994 og 1995. 1000 kroner og prosent	29
Tabell 23. Egenbetalingsinntektenes andel av driftsutgifter til hjemmetjenester og egenbetalingsinntekter pr bruker. 1993	30
Tabell 24. Kommunene etter gjennomsnittsinntekt for pensjonister 1993 og egenbetalingsordning 1995. Prosent	31
Tabell 25. Andel av brukerne som betaler for hjemmetjenester i kommuner med høy og lav gjennomsnittsinntekt for pensjonister. Prosent	31
Tabell 26. Andel av brukerne med inntekt under 2 G som betaler for hjemmetjenester i kommuner med høy og lav gjennomsnittsinntekt for pensjonister. Prosent	32
Tabell 27. Kommunens egenbetalingsinntekt i prosent av brutto driftsutgifter til hjemmetjenester i kommuner med høy og lav gjennomsnittsinntekt for pensjonister	32
Tabell 28. Kommunene etter andel av pensjonister med inntekt under 2G og	

egenbetalingsordning. Prosent	33
Tabell 29. Andel av brukerne som betaler for hjemmetjenester i kommuner med ulik andel av pensjonister med inntekt under 2G. Prosent	33
Tabell 30. Andel av brukerne med inntekt under 2G som betaler for hjemmetjenester i kommuner med ulik andel av pensjonister med inntekt under 2G. Prosent	33
Tabell 31. Egenbetalingsinntektens andel av brutto driftsutgifter til hjemmetjenester i kommuner med ulik andel av pensjonister med inntekt under 2G. Prosent	34
Tabell 32. Kommunene etter størrelse og egenbetalingsordning. Prosent	34
Tabell 33. Andel av brukerne som betaler for hjemmetjenester i kommuner av ulik størrelse. Prosent	35
Tabell 34. Andel av brukerne med inntekt under 2 G som betaler for hjemmetjenester i kommuner av ulik størrelse. Prosent	35
Tabell 35. Kommunens egenbetalingsinntekt i prosent av brutto driftsutgifter til hjemmetjenester i kommuner med ulik størrelse	35
Tabell 36. Kommunene etter inntekt pr innbygger (skatter og rammetilskudd) og egenbetalingsordning. Prosent	36
Tabell 37. Andel av brukerne som betaler for hjemmetjenester i kommuner med ulik inntekt pr innbygger (skatter og rammetilskudd). Prosent	36
Tabell 38. Andel av brukerne med inntekt under 2 G som betaler for hjemmetjenester i kommuner med ulik inntekt pr innbygger (skatter og rammetilskudd). Prosent	37
Tabell 39. Egenbetalingsinntektens andel av brutto driftsutgifter til hjemmetjenester i kommuner med ulik inntekt pr innbygger (skatter og rammetilskudd). Prosent	37

Sammendrag

Egenbetalingsordninger for hjemmetjenestene ble undersøkt i et utvalg som besto av 153 små og store kommuner fra alle fylker, hvorav 142 returnerte skjemaet innen arbeidet med å lage tabeller ble påbegynt. Bydelene i Oslo ble behandlet som kommuner, dvs ca en tredjedel av dem ble trukket ut til undersøkelsen. En av kommunene, som oppga at den ikke tok noen form for egenbetaling for hjemmetjenester, er holdt utenfor i tabellene. Kommunene ble bedt om å gi oversikt over ordninger og brukere slik situasjonen var 31. mai 1995 og 31. desember 1994. I denne rapporten har vi imidlertid, når ikke annet er sagt, sammenliknet situasjonen 31.5.1995 med resultatene fra en tilsvarende undersøkelse i 1994, som er beskrevet i SSB Notat 94/24 av Åsne Vigran.

Stadig flere kommuner innfører abonnementsordninger - enten rene abonnementsordninger eller i kombinasjon med timesatser for brukere med lavt forbruk. I alt 72 prosent av kommunene hadde slike ordninger i mai 1995, mot 66 prosent ett år tidligere, og 61 prosent ved utgangen av 1993.

Tilsammen 13 kommuner hadde endret betalingsordning siden utgangen av 1994, og 14 kommuner planla endringer i egenbetalingsordningen i løpet av 1995. Dette er færre enn ett år tidligere, da over 30 kommuner oppga at de hadde planer om å foreta større eller mindre endringer i egenbetalingsordningen.

Det blir stadig mer vanlig å ta betaling for hjemmesykepleie. Ved undersøkelsen i 1995 oppga 63 prosent av kommunene at de krevde egenbetaling for hjemmesykepleie. I mai 1994 var det 57 prosent av kommunene som tok egenbetaling for hjemmesykepleie, og ved årsskiftet 1993/1994 gjaldt dette 51 prosent.

I mai 1995 hadde under halvparten av kommunene, 46 prosent, en nedre inntektsgrense som ga fritak for egenbetaling. Dette er færre enn ett år tidligere, da 56 prosent hadde betalingsfritak for lavinntektsgrupper. Inntektsgrensen er 2G i de fleste kommuner som har betalingsfritak (2G vil si to ganger Folketrygdens grunnbeløp, som tilsvarte 76 160 kroner i 1995), men noen steder lavere, feks 1,5G.

Av kommunene med timesatsordning hadde 66 prosent (26 av 39) et årlig utgiftstak som brukernes utgifter til egenbetaling ikke skal overskride, for å skjerme de som er avhengig av mye hjelp fra hjemmetjenesten. Dette er en større andel enn ett år tidligere da 47 prosent, 23 av 49 kommuner med timesatser, hadde utgiftstak.

Abonnementsprisene for brukere med inntekt under 2G har gått ned som følge av utgiftstaket på 50 kroner pr måned som Stortinget innførte for denne gruppen fra 1. januar 1995. Gjennomsnitt for de som betalte var 50 kroner i 1995, mot 187 kroner i 1994. Regner en gjennomsnitt for alle brukere med inntekt under 2G, både de som betaler abonnement og de som er fritatt, blir gjennomsnittsprisen for abonnement 35 kroner pr måned i 1995, mot 106 kroner i 1994. Gjennomsnittlig abonnementsbetaling for de andre inntektsgruppene har økt litt, med 25 og 50 kroner pr måned for inntektsgruppene 2-3G og 5G og over. Prosentvis var økningen i abonnementsprisen størst for brukere med inntekt 2-3G (9 prosent) og minst for høyinntektsgruppen (5 prosent).

Også timeprisene har gått ned for lavinntektsgruppen (under 2G) og økt for andre inntektsgrupper. Den prosentvise økningen i timeprisene har vært ganske stor for brukere med inntekter mellom 2 og 4 G, opp til 50 prosent for hjemmesykepleie til bruker i gruppen 2-3G. I kommuner med timesatser slipper de fleste med inntekt under 2G å betale for hjemmetjenester. De fleste kommuner har også skjermingsordninger for storforbrukere i alle inntektsgrupper. Utgiftstaket i disse kommunene er ikke hevet særlig mye fra 1994 til 1995.

Andelen av brukerne som betalte egenandel for hjemmetjenester økte fra 65 prosent i 1994 til 67 prosent i 1995. Denne økningen er beskjedne i forhold til økningen fra 1993 til 1994, fra 44 til 65 prosent. Det var fra 1.1.1994 at kommunene for første gang fikk anledning til å ta egenbetaling av brukere med inntekt under 2G.

Mindre enn halvparten (46 prosent) av brukerne med inntekt under 2G betalte egenandel for hjemmetjenester i 1995. I de andre inntektsgruppene betaler nesten alle brukerne egenandel (96-98 prosent). Det er en litt større andel av brukerne med inntekt under 2G som betaler egenandel i 1995 enn i 1994 (46 mot 41 prosent).

For ektepar/samboere og brukere under 18 år er det familiens samlede inntekt som er utgangspunkt for fastsetting av egenbetaling. Bare 14 prosent av brukere som er gift/samboende og 25 prosent av brukere under 18 år har en familieinntekt på under 2G. Det er derfor få i disse gruppene som skjermes av egenbetalingstaket på 50 kroner pr måned. Blant brukere som er enslige eller bor sammen med andre enn ektefelle/samboer er det 68 prosent som har inntekt under 2G.

Inntektsfordelingen blant brukerne av hjemmetjenesten skiller seg ikke så mye fra inntektsfordelingen for eldre i befolkningen 67 år og over. Vi har sammenliknet brukerne i 1995 med eldrebefolkningen i 1993, da dette er det siste året det foreligger inntektsdata fra skatteligningen for. I eldrebefolkningen var det også i underkant av 15 prosent av de gifte som hadde inntekt under 2G. Sammenliknet med de gifte brukerne av hjemmetjenestene var det imidlertid flere som hadde inntekt på mer enn 3G, 59 mot 51 prosent.

Sett under ett hadde 57 prosent av brukerne og 54 prosent av eldrebefolkningen inntekt under 2G. Blant brukerne var det imidlertid flere som hadde inntekt fra 2-3G (25 prosent) og færre som har inntekt over 3G (18 prosent) enn blant eldre generelt, der de tilsvarende tallene var 19 og 27 prosent. I betraktning av at det var færre gifte og flere som var over 80 år blant brukerne enn i eldrebefolkningen skulle en kanskje ventet å finne relativt flere i lavinntektsgruppene blant brukerne. Når forskjellen ikke er større, skyldes det trolig at det er en ikke ubetydelig andel av brukerne som er under 67 år, og dette er grupper som i gjennomsnitt har høyere inntekt enn de eldre over 67 år. Datagrunnlaget gjør det ikke mulig å se på inntektsfordeling etter alder og ekteskapeleg status samtidig. Blant de enslige brukerne av hjemmetjenestene var det færre med inntekt under 2G enn blant de enslige i eldrebefolkningen (69 mot 76 prosent).

Kommunene ble bedt om å fordele egenbetalingsinntekten for en representativ måned i 1994 og en i perioden januar til mai 1995 etter hvilke inntektsgrupper som hadde betalt dem inn. Bare 60 av kommunene besvarte spørsmålet både for 1994 og 1995. Ingen kommuner med over 50 000 innbyggere var blant de som svarte. Tallene i dette avsnittet er derfor bare representative for kommuner med færre enn 50 000 innbyggere. I gjennomsnitt fikk disse kommunene inn 40 tusen kroner pr måned i 1994 og 38 tusen kroner i 1995, det vil si en nedgang på 5 prosent. Omregnet til hele året var inntekten 480 tusen i 1994, og den ligger an til å bli 456 tusen i 1995. Kommunenes egenbetalingsinntekter fra brukere med inntekt under 2G er blitt betydelig redusert fra 1994 til 1995. Inntektene som kommer fra de øvrige inntektsgruppene har økt litt, men ikke nok til å kompensere for inntektstapet som innføringen av utgiftstaket for lavinntektsgruppene har ført med seg. Andelen av egenbetalingsinntekten som kommer fra de med inntekt under 2G har gått ned med 10 prosentpoeng fra 1994 til 1995. Brukere med inntekt under 2G utgjorde i 1995 57 prosent av samtlige brukere, og sto for 18 prosent av kommunenes inntekter fra egenbetaling for hjemmetjenester.

Det ble ikke hentet inn opplysninger om totale driftsutgifter til hjemmetjenester ved denne undersøkelsen. For å se på forholdet mellom utgifter og egenbetalingsinntekter i kommuner med ulike egenbetalingsordninger, hentet vi tall fra SSBs statistikk for hjemmetjenestene i 1993, som er det siste året slike opplysninger ble samlet inn. Kommuner med abonnementsordning hadde størst egenbetalingsinntekt pr bruker i 1993, 2495 kroner pr år, kommuner med timesatsordninger hadde lavest egenbetalingsinntekt, 1655 kroner pr bruker pr år, mens kommuner med kombinasjonsordninger hadde egenbetalingsinntekt på 2255 kroner pr bruker. Egenbetalingsinntekt sett i forhold til totale driftsutgifter var på omkring 4 prosent i alle tre grupper av kommuner, litt høyere i kommuner med abonnementsordning (4,2 prosent) enn i kommuner med kombinasjons- eller timesatsordning (3,6 og 3,5 prosent). Det var imidlertid stor spredning mellom kommunen med hensyn til hvor stor andel egenbetalingsinntekten utgjorde. Over halvparten av kommunene (51 prosent) hadde en egenbetalingsinntekt som var mindre enn 3 prosent og 35 prosent hadde egenbetalingsinntekt på over 4 prosent. Bare 14 prosent av kommunene hadde egenbetalingsinntekt

på mellom 3 og 4 prosent av brutto driftsutgifter.

Til slutt i rapporten har vi sett på sammenhenger mellom på den ene siden kjennetegn ved kommunene som inntektsnivå for pensjonister, kommunestørrelse og skatteinntekt pr innbygger og på den andre siden den egenbetalingspraksisen kommunene har, det vil si betalingsordning, andel som betaler av alle bruker og av brukere med inntekt under 2 G, og hvor stor andel egenbetalingsinntekten utgjør av driftsutgiftene til hjemmetjenester.

- *Betalingsordning* ser ikke ut til å ha noen sammenheng med inntektsnivå for pensjonistene. Imidlertid er timesatsordninger mer vanlig i små kommuner og i kommuner med høye skatteinntekter pr innbygger enn i andre kommuner.

- *Andelen av brukerne som betaler for hjemmetjenester* er høyere i kommuner der inntektsnivået for pensjonister er lavt, i små kommuner og i kommuner med høy skatteinntekt pr innbygger. Dette gjelder både brukere i alt og bruker med inntekt under 2 G.

- *Egenbetalingsinntekt i prosent av brutto driftsutgifter* er høyere i kommuner der inntektsnivået for pensjonister er høyt og i kommuner med middels eller lave skatteinntekter pr innbygger. Det er ingen entydig sammenheng mellom egenbetalingsinntektens andel av driftsutgiftene og kommunestørrelse.

1. Innledning

Egenbetaling for hjemmetjenester i kommunene har i de senere år fått stadig større utbredelse som supplement til den enkelte kommunes finansiering og opprettholdelse av hjemmetjenestetilbudet. Bestemmelsene for egenbetaling har gjennomgått en rekke endringer de siste årene, blant annet i forhold til hvilke tjenester det skal tas betaling for og hvilke grupper som skal eller ikke skal betale for disse tjenestene.

I tidsrommet mai-oktober 1995 gjennomførte Seksjon for helse, trygd og sosiale forhold, på oppdrag fra Sosial og helsedepartementet, for andre år på rad en undersøkelse knyttet til egenbetalingsordninger for hjemmebaserte tjenester i kommunene (hjemmehjelp, hjemmesykepleie, korttidsopphold og miljøterapeutiske tiltak). Bakgrunnen for undersøkelsen var ønsket om å belyse virkningene av at kommunene fra 1.1.1995 ble pålagt av Stortinget å innføre et tak på egenbetaling på 50 kroner pr måned fra brukere av hjemmetjenesten med inntekt under 2 G (i 1995 tilsvarte 2 G 76 160 kroner pr år). Ett år tidligere ble kommunene fristilt i forhold til egenbetaling for hjemmetjenester (fra 31.12.93), mens det i i perioden 1.10.1991 til 31.12.1993 var sentralt pålagte, inntektsgraderte betalingstak for de samlede brukerutgiftene til hjemmehjelp, hjemmesykepleie og korttidsopphold i institusjoner. Fram til 1994 skulle det ikke tas betaling av brukere med inntekt under 2 G. Undersøkelsen for 1994 viste at over halvparten av kommunene til tross for fristillingen beholdt skjermingen av brukere med inntekt under 2 G.

De spørsmål man har vært særlig opptatt av i denne undersøkelsen er hvordan kommunene har tilpasset seg den siste nye ordningen. Har kommunene holdt seg under taket på 50 kroner pr måned, og har de økt betalingsatsene for brukere med litt høyere inntekter? Har tendensen til at stadig fler kommuner innfører betaling for hjemmesykepleie holdt seg? Nytt i denne undersøkelsen er at en har søkt å stille strukturerte spørsmål om særordninger for andre enn lavinntektsbrukerne, og om inntektsfordelingen blant brukere som tilhører ulike typer husholdninger. Kommunen ble også bedt om å fordele de samlede egenbetalingsinntektene etter hvilke inntektsgrupper som har betalt dem inn. I siste del av rapporten er det foretatt en analyse av sammenhengen mellom ulike egenskaper ved kommunen (inntektsnivå for eldre i kommunen, kommunens inntektsnivå (skatter og rammetilskudd), kommunestørrelse) og egenbetalingsordning, hvor stor andel av brukerne som betaler for tjenestene og hvor stor del av driftsutgiftene til hjemmetjenester som dekkes av egenbetalingsinntekter.

2. Historikk

Egenbetaling er de senere år blitt innført for stadig flere av de hjemmebaserte tjenestene. Prisnivået på de ulike tjenestene i kommunene har variert sterkt. I følge Olsen (1992) var betaling for hjemmehjelp i alle inntektsklasser utbredt før 1.10.91. Det eksisterte visse fritaksordninger, men disse var relativt strenge. Prisene for hjemmehjelp var likevel relativt lave for brukere med lave inntekter. I 1989 ble det åpnet for at kommunene kunne kreve en egenandel for korttidsopphold i institusjon fra brukerne.

1. oktober 1991 åpnet man for adgang til å ta egenandeler for hjemmesykepleie, samtidig som det ble innført inntektsgraderte betalingstak for de samlede brukerutgifter til tjenestene hjemmehjelp, hjemmesykepleie og korttidsopphold i institusjoner. Kommunene hadde dermed ikke anledning til å innkreve egenbetaling utover de totale satsene som var vedtatt, samtidig som brukere uten hjelpestønad og med inntekter under 2 G ble helt fritatt for betaling (fritaket var basert på husstandens samlede nettoinntekt før særfradrag).

I følge Solem og Olsen (1992) varierte det hvorvidt kommunene hadde innført betaling for hjemmesykepleie. I 1992 tok 44 prosent av kommunene egenbetaling for hjemmesykepleie. Hvis det ikke var innført slik egenbetaling ble det begrunnet med at:

- brukeren hadde hjemmehjelp og betaling for sykepleie ville på grunn av utgiftstaket gi små ekstra inntekter.
- sykepleie burde være gratis
- det var vanskelig å ta betalt av psykiatiske pasienter uten sykdomsinnsikt
- personer som trenger tilsyn for å forebygge ytterligere helseskader vil ofte frasi seg besøk de må betale for.

Betaling for hjemmesykepleie ble begrunnet med:

- økte inntekter for kommunen
- unngå at hjemmehjelpsoppgaver ble skjøvet over på sykepleien.
- lettere å koordinere og fordele tjenestene etter behov.

Da de faste utgiftstakene ble opphevet ved forskrift 31.12.93, og kommunene ble fristilt i forhold til hva de kunne ta i egenbetaling, ble det lagt vekt på at egenbetalingen skulle ha en sosial profil. Forskriftenes § 8-4 ble endret slik at det ikke lenger er fastsatt bindende inntektsgraderte utgiftstak, men for 1994 ble det gitt veiledende retningslinjer for sosiale tjenester. Etter forskriftenes § 8-3 skal prisen ikke settes høyere en kommunenes egne utgifter til angjeldende tjeneste, selvkost. Selvkost beregnes som gjennomsnittlig timelønn for den tjenesten som utføres, de sosiale utgifter og administrasjonsutgifter (disse skal ikke utgjøre mer enn 10 prosent av timelønn og sosiale utgifter) Tidsforbruket rundes av til nærmeste halvtime. Vederlaget som betales kan likevel ikke settes høyere enn at vedkommende beholder tilstrekkelig til å dekke personlige behov og bære sitt ansvar som forsørger.

Undersøkelsen fra 1994 viste at nesten halvparten av kommunene benyttet seg av muligheten til å kreve egenbetaling fra personer med inntekt under 2 G. Blant de kommunene som hadde abonnementsordning og som krevde betaling fra de med inntekt under 2 G, var gjennomsnittlig abonnementspris 187 kroner pr måned, den høyeste observerte prisen var på 300 kroner pr måned. Timeprisen i kommuner med timesatsordning var 40 kroner i den dyreste kommunen for de med inntekt under 2 G, og ikke alle timesatskommunene hadde tak som skjermet storforbrukere. På denne bakgrunnen ba Stortinget høsten 1994 Regjeringen om at reglene for egenbetaling for hjemmetjenester skulle inneholde skjerming av personer med inntekt under 2 G, og at det ble satt et utgiftstak på maksimum 50 kroner pr måned som egenbetaling for denne gruppen. Forskriften om vederlag for sosiale tjenester, hjemmesykepleie og for opphold i institusjon mv, ble endret i tråd med dette (§ 8-4). Etter forskriften skal utgiftstaket fastsettes av Kongen for ett kalenderår av gangen.

3. Utvalg og datainnsamling

I undersøkelsen har vi i utgangspunktet brukt det samme utvalget som Norsk Gerontologisk Institutt (NGI) brukte i sine undersøkelser i 1992/1993. Utvalget ble opprinnelig trukket av SSB i 1992. Dette utvalget bestod av 155 kommuner/bydeler valgt ut blant samtlige kommuner med utgangspunkt i sentralitet og størrelse. Disse utgjør omlag en tredjedel av alle kommuner i landet. De 438 trekkbare kommunene og 25 bydeler i Oslo (kommuneinndeling pr. 1.1.92) ble sortert på kriteriene fylke x by/landkommune x sentralitetskode x størrelse. Deretter ble 155 enheter trukket ut ved trekking med fast intervallbrøk (155:463) og tilfeldig startpunkt. Dette utvalget ble også brukt ved den undersøkelsen om egenbetaling for hjemmetjenester som SSB gjennomførte for Sosial- og helsedepartementet i 1994. Begrunnelsen for å bruke dette utvalget igjen var først og fremst å få til sammenliknbarhet med de tidligere undersøkelsene. Imidlertid var to av de opprinnelige kommunene i utvalget fra Østfold opphørt på grunn av kommunesammenslåing. Utvalget av kommuner ble derfor redusert til 153 kommuner/bydeler av i alt 434 kommuner og 25 bydeler i Oslo.

Ved denne undersøkelsen ble det i likhet med i 1994 utarbeidet et spørreskjema i samarbeid med Sosialavdeling II i SHD. Skjemaet inneholdt alle spørsmålene fra 1994, og noen tilleggsspørsmål. Særordninger med unntak fra abonnementssatser ble forsøkt fanget opp gjennom noen av disse tilleggsspørsmålene. Det ble også spurt om fordeling etter inntekt for brukere som ikke betalte egenandel, om fordeling etter inntekt for brukere som tilhørte ulike husholdningstyper, og om kommunenes egenbetalingsinntekter fordelt etter hvilke inntektsgrupper av brukere som hadde betalt dem inn.

Skjemaet ble sendt ut 22. mai 1995 med svarfrist 12. juni. Det ble purret skriftlig ved månedsskiftet juni/juli. En foreløpig gjennomgang viste at en betydelig andel av kommunene ikke hadde fylt ut spørsmålet om egenbetalingsinntektens fordeling på brukergrupper med ulike inntekter. Disse kommunene fikk derfor et spesielt brev fra SHD, med oppfordring om å prøve å fremskaffe disse opplysningene så fort som mulig. Da endelig sluttstrek ble satt 18. august 1995, hadde 142 kommuner besvart spørreskjemaet, slik at svarprosenten til slutt ble 93, det samme som ett år tidligere. I 6 fylker er

svarprosenten 100, mens i de 13 resterende fylkene er svarprosenten mellom 78 og 91. Alle fylker er representert i undersøkelsen. Det er en relativt stor mengde mindre kommuner i utvalget, noe som kan ha betydning for sluttresultatet, forutsatt at kommunens størrelse har betydning for prisen på tjenester. Alle fylker er representert med minst en kommune med innbyggerantall over 7000. Alle analyser i denne rapporten er gjort ved bruk av statistikkprogrammet SAS.

En del kommuner hadde problemer med utfyllingen av spørreskjemaet. Noen av spørsmålene ble misforstått, og en del kommuner besvarte ikke spørsmålene om antall brukere, noe som medfører manglende verdier i forhold til antall brukere av hjemmetjenester. Av de 142 skjemaene vi fikk i retur, sendte 17 av kommunene tilleggsopplysninger om særordninger. En del av disse lot seg vanskelig registrere i spørreskjemaet, særlig på grunn av en avvikende inntektsgradering i forhold til skjemaet. Disse særordningene blir behandlet i kapittel 5.12.

4. Begreper

Før vi går videre i framstillingen, vil vi klargjøre de mest sentrale begrepene som brukes i rapporten:

Brukere er en fellesbetegnelse på personer som mottar ulike typer kommunale hjemmetjenester, uansett om disse personene betaler for tjenestene de mottar eller ikke.

Egenbetalingsordningene for hjemmetjenester i kommunene deles i denne rapporten i tre grupper; abonnementsordninger, timesatsordninger og kombinasjonsordninger. I en **abonnementsordning** betaler brukeren av tjenestene en fast pris pr. måned uavhengig av behov og mottatt hjelpevolum. Ordningen omfatter normalt både hjemmehjelp og hjemmesykepleie. Denne ordningen vil i utgangspunktet være særlig gunstig for brukere som har et stort hjelpebehov, mens brukere med et mindre behov vil betale forholdsvis mer for de tjenestene de mottar. En del kommuner inkluderer tjenester som ikke vanligvis regnes som hjemmetjenester i abonnementet, blant annet vaktmestertjenester, matombringing og trygghetsalarm. Prisen på et abonnement er gjort avhengig av brukerens inntekt og i noen grad av hjelpebehov, men den kan i tillegg variere avhengig av omfanget av tjenester som kommunen tilbyr og den enkelte kommunes økonomi.

De ordningene som her er kalt **kombinasjonsordninger** er også abonnementsordninger. De fungerer omtrent på samme måte, ved at brukerne betaler en fast abonnementsats pr. måned. I tillegg kan brukere med et lavt hjelpebehov eller med behov for sporadisk hjelp tilbys ulike særordninger. For eksempel behøver brukere med et relativt lavt hjelpebehov pr. måned bare betale en del av abonnementsprisen, avhengig av størrelsen på hjelpebehovet, eller de kan betale timepris for tjenestene inntil det antall timer som gir samme pris som et abonnement i den aktuelle inntektsgruppen. En kan si at kombinasjonsordninger, i større grad enn rene abonnementsordninger, skjerner personer med lavt forbruk og er således mer fleksible.

Timesatsordninger er basert på at brukeren betaler pr. time eller pr. besøk for hjemmehjelp og hjemmesykepleie og eventuelle andre tjenester som kommunene tilbyr. Timeprisen varierer etter brukerens inntekt. Kommunene som praktiserer en slik ordning, har ofte et **utgiftstak** eller **timetak** som beskytter brukere med et stort hjelpebehov. Utgiftstaket fungerer slik at når brukeren har hatt utgifter til egenbetaling av en viss størrelse, er ytelse utover dette gratis. Utgiftstakets størrelse bestemmes av husstandens samlede nettoinntekt før særfradrag. (Som husstand regnes brukeren og brukerens ektefelle/samboer. Barn under 18 år regnes med til husstanden dersom hjelpen ytes på grunn av barnets behov for pleie og omsorg.) I 1993 var de årlige utgiftstakene for de ulike inntektsgruppene som vist i tabellen.

Faste utgiftstak i kommunene i 1993. Kroner pr.år.

Brukerens inntekt	Årlig utgiftstak
Under 2 G (- 74 600)	Fritatt
2-3 G (74 600 - 111 900)	3000
3-4 G (111 900 - 149 200)	6000
4-5 G (149 200 - 186 500)	9000
over 5 G (186 500 -)	12000

Fra 1.1.94 ble de årlige utgiftstakene opphevet, men en del kommuner beholdt denne typen tak også i 1994 og 1995. I disse kommunene innbar endringen i første rekke at utgiftene måtte være større før det ble gitt fritak. I 1994 kunne kommunene selv bestemme taket for egenbetalingen, men ikke utover selvkost. Hjelpstønad regnes inn i inntekten. Kommunene skulle ved å kreve egenbetaling for hjemmetjenester også veie opp for minskede overføringer fra stat til kommune. Høsten 1994 bestemte imidlertid Stortinget å innføre et generelt utgiftstak for brukere med inntekt under 2 G: De skal ikke betale mer enn 50 kroner pr måned, enten kommunen har en ordning med timesatser eller abonnementsordninger.

Et **timetak** fungerer slik at brukerens betaling gjøres avhengig av den mengde ytelser man mottar pr. måned. Når brukeren har mottatt tjenester over et visst antall timer i måneden, vil prisen på tjenestene enten reduseres eller gjøres gratis. Både timetaksordninger og utgiftstakordninger vil i hovedsak være til beste for brukere med et stort hjelpebehov.

5. Praktiseringen av egenbetaling i 1993, 1994 og 1995

I det følgende skal vi vise hvordan kommunene forholder seg til de nye bestemmelsene om egenbetaling for hjemmetjenester, blant annet ved å undersøke hvordan kommunene fordeler seg på de ulike egenbetalingsordningene i 1995, hvilke tjenester det betales for og om kommunene har skjermingsordninger for brukere med lave inntekter eller stort hjelpebehov.

5.1 Egenbetalingsordninger i 1993, 1994 og 1995

I 1990 ble det registrert følgende fordeling på ulike egenbetalingsordninger blant 417 kommuner: 78 prosent hadde timebetaling, 19 prosent hadde abonnement, mens 3 prosent hadde både abonnement og timesatser. I 1992 ble det blant 133 kommuner registrert 38 prosent uten abonnementsbetaling, mens 61 prosent hadde slik betaling (Olsen: 1992).

I mai 1994 fordelte de 144 kommunene i utvalget seg på de tre typene ordninger med 22 prosent som hadde abonnementsordning, 44 prosent hadde kombinasjonsordning, mens 34 prosent hadde en egenbetalingsordning basert på timesatser. Dette var en endring fra 1993 hvor 23 prosent hadde abonnementsordning, 38 prosent hadde kombinasjonsordninger og 39 prosent timesatsordning (se tabell 1).

I mai 1995 fordelte de 141 kommunene i utvalget seg slik: 28 prosent hadde rene abonnementsordninger, 45 prosent hadde kombinasjonsordning og 28 prosent hadde en ordning med timesatser. En kommune tok ikke betaling for hjemmetjenester verken i 1993, 1994 eller i 1995 og er ikke registrert på ordning i tabell 1.

Skillet mellom abonnements- og kombinasjonsordninger er nokså flytende, slik at en risikerer at av to personer som beskriver samme kommune, vil den ene kunne klassifisere ordningen som abonnementsordning, mens den andre vil kalle den en kombinasjonsordning. En bør derfor ikke legge stor vekt på

endringer mellom abonnements- og kombinasjonsordninger. Skillet mellom timesatsordninger på den ene siden og rene eller blandede abonnementsordninger på den andre siden er klarere¹. Her ser vi også en klar tendens i utviklingen fra 1993 til 1995: Andelen med rene timesatsordninger er redusert fra 39 prosent ved utgangen av 1993, via 34 prosent i slutten av mai 1994 og 32 prosent ved utgangen av 1994, til 28 prosent i slutten av mai 1995.

Tabell 1: Kommunene etter egenbetalingsordninger. 1993, 1994 og 1995

Egenbetalingsordning	Antall kommuner			
	31.12.1993	31.5.1994	31.12.1994	31.5.1995
Abonnementsordning	33	31	39	39
Kombinasjonsordning	54	63	57	63
Timesatsordning	56	49	45	39
I alt	143	143	141	141
	Prosent			
Abonnementsordning	23	22	28	28
Kombinasjonsordning	38	44	40	45
Timesatsordning	39	34	32	28
I alt	100	100	100	101

Både rene abonnementsbaserte ordninger og kombinerte ordninger er blitt mer vanlig i 1995 enn i 1994. Det bør ikke legges vekt på at det tilsynelatende er de rene abonnementsordningene som øker mest fra mai 1994 til mai 1995, fordi skillet mellom de rene og de blandede abonnementsordningene er såpass flytende.

I løpet av første halvår av 1995 hadde 9 prosent (13) av kommunene endret egenbetalingsordning. Av disse hadde 3 skiftet fra en abonnementsordning i 1994 til kombinasjonsordning (2) eller timesatser (1) i 1995, 2 hadde skiftet fra kombinasjonsordning i 1994 til abonnement (1) eller timesatser (1) i 1995, og 8 fra timesatsordning i 1994 til kombinasjonsordning (6) eller abonnementsordning (2) i 1995. Den vanligste endringen ser ut til å innebære en overgang fra en "ren" ordning til en blandingsordning.

I tillegg til de kommunene som allerede hadde skiftet egenbetalingsordning før 31.5.95, har 10 prosent (14) planer om endringer i egenbetalingsordningen. Det var relativt flest som ville endre ordning blant kommunene med timesatsordning (13 prosent), men også blant kommuner med abonnements- eller kombinasjonsordninger var det noen (9 prosent) som planla endringer i løpet av 1995. Sammenliknet med fjorårets undersøkelse er det færre som planlegger endringer i 1995 enn i 1994 (10 mot 22 prosent)

Deler man kommunene med ulike egenbetalingsordninger inn etter fylke, får man en fordeling for utvalget som i tabell 2. Abonnementsordningene er dominerende i de fleste fylkene med unntak av Oslo, Buskerud, Agderfylkene, Rogaland og Finnmark, der halvparten eller flere av kommunene har timesatsordninger.

¹ Men også her kan det være tvil: Hva er forskjellen på å ha en timesats inntil et tak, og å ha en abonnementsordning med timebetaling for de som har færre timer enn det som tilsvares av abonnementssats delt på timesats?

Tabell 2: Kommuner med abonnements- eller kombinasjonsordning. Fylke. 31.12.1994 og 31.5.1995

Fylke	Antall kommuner i utvalget i 1995	Antall med abonnements/kombinasjonsordning 31.12.94	Antall med abonnements/kombinasjonsordning 31.5.95	Antall kommuner som har planlagt endring i -95
Alle	141	96	102	14
Østfold	5	5	5	0
Akershus	7	6	6	1
Oslo	8	0	0	0
Hedmark	6	6	5	0
Oppland	8	8	8	0
Buskerud	6	3	3	0
Vestfold	5	4	4	1
Telemark	6	6	6	0
Aust-Agder	5	2	2	1
Vest-Agder	5	2	2	2
Rogaland	9	4	4	1
Hordaland	10	9	9	1
Sogn og Fjordane	8	7	7	0
Møre og Romsdal	11	8	9	1
Sør-Trøndelag	8	6	7	0
Nord-Trøndelag	7	4	5	1
Nordland	13	6	9	2
Troms	8	8	8	2
Finnmark	6	2	3	1

Hvis vi deler landet inn i 5 regioner, Nord-Norge (Nordland, Troms og Finnmark), Trøndelag (Sør og Nord-Trøndelag), Vestlandet (Møre og Romsdal, Sogn og Fjordane og Hordaland), Agder/Rogaland (Rogaland, Aust-Agder og Vest-Agder) og Østlandet (Østfold, Oslo, Akershus, Hedmark, Oppland, Buskerud, Vestfold og Telemark) får vi følgende fordeling på egenbetalingsordninger for utvalget (tabell 3): Agder/Rogaland er den eneste regionen der timesatsordninger dominerer. I alle andre regioner har minst 7 av 10 kommuner en abonnementsordning, evt i kombinasjon med timesatser.

Tabell 3: Kommuner med abonnements- eller kombinasjonsordning i ulike regioner. Prosent. 31.5.1995

Region	Totalt antall kommuner	Andel med abonnements- eller kombinasjonsordning
Nord-Norge	27	74
Trøndelag	15	80
Vestlandet	29	86
Agder/Rogaland	19	42
Østlandet	51	73
Totalt	141	73

5.2 Betaling for hjemmesykepleie i 1993, 1994 og 1995

I 1995 betalte brukere for hjemmesykepleie i 63 prosent av kommunene. Dette innebærer en økning fra 1993 og 1994, da brukere betalte i 51 og 57 prosent av kommunene. Olsen (1992) rapporterte at 44 prosent av kommunene i deres utvalg tok betalt i 1992. Av kommunene som i 1995 hadde egenbetaling for hjemmesykepleie tok 91 prosent (81) også betalt i 1994, mens 8 prosent (7) innførte betaling i 1995. Ingen kommuner som tok betaling for hjemmesykepleie i 1994 sluttet å ta betalt i 1995.

Tabell 4: Egenbetaling for hjemmesykepleie i kommunene. 1993, 1994 og 1995. Prosent

	1993		1994		31.5.1995	
	Antall	Prosent	Antall	Prosent	Antall	Prosent
Egenbetaling	74	51	81	57	89	63
Ingen egenbetaling	70	49	60	43	52	37
Totalt	144	100	141	100	141	100

Hvis kommunene inndeles i regioner og etter hvorvidt de tar betaling for hjemmesykepleie eller ikke (tabell 5), ser vi at i 1995 ble det krevd betaling for hjemmesykepleie i et flertall av kommunene i alle regioner. Nord-Norge, som i 1994 var den eneste region der et mindretall av kommunene tok betaling for hjemmesykepleie, er i 1995 kommet opp på landsgjennomsnittet, mens Østlandet og Agder/Rogaland ligger litt under gjennomsnittet og tre av fire kommuner på Vestlandet og i Trøndelag tar egenbetaling for hjemmesykepleie.

Tabell 5: Andel av kommunene med egenbetaling for hjemmesykepleie i ulike regioner. Prosent. 1993, 1994 og 1995

Region	Antall kommuner	Andel med egenbetaling for hjemmesykepleie			
		1993*	31.5.1994*	31.12.1994	31.5.1995
Alle	141	50	53	57	63
Nord-Norge	27	22	30	33	63
Trøndelag	15	80	73	73	73
Vestlandet	29	69	72	72	72
Agder/Rogaland	19	47	53	58	58
Østlandet	51	47	49	57	57

* Grunnlaget for tallene i disse kolonnene er de kommunene som svarte i 1995, men med data fra 1994-undersøkelsen. Andelenes skiller seg derfor noe fra det som ble publisert i rapporten fra 1994.

Økningen fra 1993 til 1994 i antall kommuner som krevde betaling for hjemmesykepleie skyldtes antagelig den økte andelen av kommuner som innførte abonnementsbasert egenbetalingsordning for hjemmetjenester. Det var vanlig å inkludere betaling for hjemmesykepleie i kommuner med abonnements- og kombinerte ordninger, mens bare 26 prosent av kommunene med timesatsordninger tok betalt for hjemmesykepleie. I 1995 var forskjellen mellom kommuner med abonnementsbaserte ordninger og timesatsordninger liten med hensyn til å ta betalt for hjemmesykepleie - 64 prosent av kommuner med abonnementsbaserte ordninger og 62 prosent av kommunene med timesatser tok betalt for hjemmesykepleie.

I 1993 hadde 64 prosent (21) av kommunene med abonnementsordning månedlige abonnementsatser som inkluderte betaling for hjemmesykepleie, 78 prosent (42) av kommunene med kombinasjonsordning hadde egenbetaling for samme tjeneste, mens bare 20 prosent (11) av kommunene med timesats hadde slik betaling. I 1994 steg andelen av kommuner som tok betaling for hjemmesykepleie til 57 prosent. 68 prosent (21) av kommunene som hadde abonnementsordning hadde da abonnementsatser som inkluderte betaling for hjemmesykepleie, 76 prosent (48) av kommunene med kombinasjonsordning hadde egenbetaling for hjemmesykepleie, mens 26 prosent (13) av kommunene med timesatser tok betaling for den samme tjenesten. I 1995 var det 51 prosent (20) av kommunene med ren abonnementsordning som tok betaling for hjemmesykepleie, 71 prosent (45) av kommunene med kombinasjonsordninger og 62 prosent (24) av kommunene med timesatsordninger som tok betalt for hjemmesykepleie.

5.3 Brukerens inntekt som grunnlag for betalingsfritak

I alt 46 prosent av kommunene (66) som besvarte spørreskjemaet praktiserer i 1995 fortsatt fritak fra egenbetaling av hjemmetjenester for brukere med inntekt under en viss grense. Dette er en nedgang i forhold til 1994 da 56 prosent av kommunene hadde betalingsfritak for brukere med lav inntekt.

Av kommuner med timesatser hadde 59 prosent fritaksregler (28 av 39), i gruppen med kombinasjonsordninger hadde 37 prosent (23 av 63) fritaksregler og 49 prosent (19 av 39) av kommunene med abonnementsordning hadde slikt fritak. Sammenliknet med 1994 er det like stor andel av kommunene med timesatsordning som har betalingsfritak for brukere med lave inntekter, mens andelen som praktiserer betalingsfritak på grunn av lav inntekt er gått ned i kommuner som har abonnements- eller kombinasjonsordninger.

I 1993 gav man fritak for egenbetaling av hjemmetjenester når brukeren hadde en inntekt under 2G (2 G = 74 600 i 1993). I 1995 varierer det hvilken inntektsgrense som blir lagt til grunn for fritak for egenbetaling, men de fleste har en grense på 2 G (2 G = 76 160 kroner i 1995). Bare to av kommunene i utvalget ga fritak for brukere med høyere inntekt enn 2 G - en hadde fritak for inntekter på inntil 3 G og en hadde en grense på 90 000 kroner. Sammenliknet med 1994 er det i 1995 flere kommuner som setter inntektsgrense for fritak lavere enn 2G (tabell 6)

Tabell 6: Andel av kommunene med betalingsfritak for brukere med lav inntekt, etter egenbetalingsordning. Kommuner med betalingsfritak etter inntektsgrense for fritak. 1994 og 1995

Betalingsordning	Andel med fritak	Antall kommuner i alt med fritak	Inntektsgrense for fritak		
			Under 1,5 G	1,5-1,9 G	2 G og over
Alle kommuner					
1994	56	73	9	6	58
1995	46	65	12	18	35
Abonnement 1994	58	16	3	2	11
1995	49	19	4	4	11
Kombinasjon 1994	51	29	6	3	20
1995	37	23	7	6	10
Timesats 1994	60	28	0	1	27
1995	59	23	1	8	14

5.4 Skjerming av særskilte grupper gjennom betalingsfritak

Bare 4 prosent av kommunene (6) har egne skjermingsregler for funksjonshemmede og uføre. Dette er omtrent samme antall som i 1994. Ingen av disse seks hadde en egen takordning, men alle seks kommuner hadde andre skjermingsregler for bestemte grupper, for eksempel psykisk utviklingshemmede, psykiatriske pasienter eller personer som har enkelte dødelige sykdommer. Denne typen skjermingsregler ser dermed ikke ut til å ha særlig utbredelse i kommunene.

5.5 Skjermingsregler i kommuner med abonnement og kombinasjonsordninger

I tidligere rapporter har det vært beskrevet tilfeller hvor kommunene ikke krever abonnementsbetaling i alle årets måneder. Kommunene praktiserte denne type fritak for å spare brukerne for utgifter i måneder med særlig store utgifter (desember) eller i sommermåneden hvor tilgangen på hjelp ofte er lavere enn normalt på grunn av ferieavvikling. Andre kommuner gir brukerne fritak i en måned for å finne ut hvor mye og hva slags hjelp den enkelte bruker behøver. I vårt utvalg var det 9 prosent (9) av kommunene med abonnements- eller kombinasjonsordning i 1995 som oppgav at de ikke krevde betaling for alle måneder. Av disse ni tok sju betaling for 11 måneder, mens to kommuner har oppgitt at de ikke tar betaling for alle måneder uten å angi antall måneder det gis fritak for.

5.6 Tjenester i abonnementet

Det varierer hvilke tjenester som inngår i abonnementsprisen i kommunene. Det vanlige er at hjemmehjelp og hjemmesykepleie inngår, men i enkelte kommuner betaler brukerne bare abonnement for hjemmehjelp. Noen få kommuner lot korttidsopphold i begrenset mengde inngå som en del av den månedlige abonnementsprisen. I 1995 gjaldt dette 4 prosent (4) av kommunene. Dette var færre enn i 1994, da 16 prosent (17) av kommunene med abonnementsordninger oppga at korttidsopphold var inkludert i abonnementsprisen.

17 prosent (17) av kommunene i 1995 inkluderte andre tjenester enn hjemmehjelp, hjemmesykepleie og korttidsopphold i abonnementsprisen. I 1994 var det flere kommuner, 33 prosent (31), som hadde andre tjenester enn hjemmehjelp, korttidsopphold og hjemmesykepleie som inngikk i abonnementsprisen. Av de 17 kommunene som inkluderte andre tjenester hadde 6 kommuner abonnementsordning, mens 11 kommuner hadde kombinasjonsordninger. De vanligste ekstratjenestene er ambulerende vaktmester, matombringning og trygghetsalarm.

To av kommunene som hadde korttidsopphold inkludert i abonnementspris, hadde ikke andre tilleggstjenester inkludert. Dette betyr ikke at de aktuelle kommunene ikke hadde andre tjenester tilgjengelig, men at det eventuelt blir betalt time/stykkpris for slike tjenester.

5.7 Skjermingsregler i kommuner med timesatsordning

Storforbrukerne av hjemmetjenester fikk før 1994 regulert sine utgifter til hjemmetjenester ved faste årlige utgiftstak. I 1994 var det 46 prosent av de 49 kommunene med timesatsordning som oppga å ha beholdt et utgiftstak. I 17 kommuner inngikk alle hjemmetjenestene brukerne betalte for i kommunen i utgiftstaket. 16 av kommunene lot korttidsopphold inngå i utgiftstaket sammen med tjenestene hjemmehjelp og hjemmesykepleie.

I 1995 oppga 66 prosent (26) av de 39 kommunene med timesatsordning at de hadde et utgiftstak. I 9 kommuner inngikk alle tjenester brukerne betalte for i utgiftstaket. I 3 av kommunene inngikk korttidsopphold i utgiftstaket.

Som nevnt tidligere var utgiftstakene for 1993 faste, i 1994 og 1995 varierte det hvilke utgiftstak kommunene opererte med. Tabell 7 viser laveste og høyeste registrerte tak for hver enkelt inntektsgruppe i 1994 og 1995, samt gjennomsnitt.

Tabell 7: Laveste og høyeste registrerte årlige utgiftstak i kommuner med timesats. Kroner pr år. 1994 og 1995. (23 av 49 kommuner med timesatser i 1994 og 26 av 39 kommuner med timesatser i 1995 hadde utgiftstak)

Inntekts- gruppe	1994 Laveste registrerte utgiftstak	1994 Høyeste registrerte utgiftstak	1994 Gjennom- snitt	1995 Laveste registrerte utgiftstak	1995 Høyeste registrerte utgiftstak	1995 Gjennom snitt*
*0 - 2 G	*1500	3000	*2711	*600	600	*600
2 - 3 G	3000	6000	3259	600	13000	3785
3 - 4 G	5000	9000	6168	600	13000	6399
4 - 5 G	7000	12000	9077	600	14000	9387
5 G +	9000	15000	11895	600	15300	11704

*Bare 9 kommuner i 1994 og 13 kommuner i 1995 med timesats opererer med et utgiftstak for brukere under 2G. I de øvrige kommunene som har et utgiftstak er hjemmetjenester gratis for disse brukerne. Laveste tak er derfor laveste tak for de kommunene som tar betaling fra brukere med inntekt under 2G, og gjennomsnittet her er på samme måten gjennomsnittet for de kommunene som tar betalt.

I tillegg til kommunene som har et årlig utgiftstak hadde 31 prosent (15) av kommunene i 1994 såkalte timetak i de tilfeller hvor brukerne har et høyt forbruk eller stort behov for hjemmetjenester. I 1995 hadde 33 prosent (13) av kommunene med timesatsordning et timetak. Timetakene er gjort avhengig av antall timer motatte tjenester, enten pr. uke eller pr. måned. Fem kommuner har oppgitt at de gir reduserte satser til brukere med stort hjelpebehov (ved forbruk over 20 timer i måneden som det høyeste og 4 timer som

det laveste), mens fire kommuner gir gratis tjenester ved forbruk over et visst timetall (50 timer/mnd som høyeste og 6 timer/mnd som det laveste). Fire kommuner har oppgitt å ha et timetak uten å spesifisere størrelsen på dette taket.

5.8 Kommuner med abonnements- og kombinasjonsordninger: Abonnementspriser på hjemmetjenester

Det har vært rettet kritikk mot de store prisforskjellene på hjemmetjenester mellom kommunene. Abonnements- og timepriser i de forskjellige egenbetalingsordningene er derfor registrert for både 1993, 1994 og 1995. Prisene på hjemmetjenester varierer i alle tre årene fra kommune til kommune. I 1993 var 84 kommuner registrert på enten abonnements- eller kombinasjonsordninger. Prisene kan sies å ha vært enhetlige i 1993, for eksempel krevde hele 80 % av kommunene 250 kroner i egenbetaling per måned for brukere i inntektsgruppen 2-3G. Dette henger sammen med de tidligere nevnte utgiftstakene som eksisterte i 1993. I tabell 8 har vi registrert ekstremverdier (høyeste og laveste registrerte sats) og gjennomsnitt samt modus (hyppigst forekommende verdi) og median (midterste verdi, dvs halvparten av kommunene har høyere og halvparten lavere sats enn dette) for årene 1993, 1994 og 1995.

Tabell 8: Høyeste og laveste registrerte abonnementsats i kommuner med abonnements- eller kombinasjonsordning fordelt etter inntektsgruppe. 1993, 1994 og 1995. Kroner pr. mnd. Modus. Median. Gjennomsnitt.

Inntektsgruppe/ År	Laveste abonnements- sats	Høyeste abonnements- sats	Modus	Median	Gjen- nomsnitt
Under 2G 1993	Fritatt	0	0	0	0
*1994	0	330	0	113	106
1995	0	60	50	50	35
2 -3 G 1993	191	312	250	250	250
1994	100	550	250	275	299
1995	100	1020	250	300	326
3 - 4 G 1993	250	600	500	500	468
1994	200	818	500	500	526
1995	184	1020	500	526	563
4 - 5 G 1993	250	900	750	750	693
1994	250	1090	750	750	747
1995	184	1213	750	785	786
over 5 G 1993	250	1200	1000	1000	747
1994	250	1400	1000	1000	964
1995	184	1560	1000	1030	1013

* Tallene for sats i 1994 er på denne linjen hentet fra 1995-undersøkelsen, for å få tall som er beregnet på samme måte som for 1995, dvs gjennomsnitt etc for alle kommuner. Tallene i fjorårets publikasjon er beregnet som gjennomsnitt for kommuner som tok betaling.

Det er en tendens i retning av abonnementspriser som varierer i større grad over perioden 1993-1995, i den forstand at avstanden mellom kommunene med høyeste og laveste sats er blitt større. Unntaket er satsene for brukere med inntekt under 2 G, som er mer enhetlige i 1995 enn i 1994. I 1995 er høyeste registrerte sats 60 kroner pr måned, men alle unntatt en kommune tar enten 50 kroner eller har fritak for de med inntekt under 2 G. I 1994 var høyeste og laveste sats for brukere i denne inntektsgruppen 300 og 0 (laveste sats for de som betalte var 50 kroner). Likevel kan en si at det er en del priser som forekommer

oftere enn andre (tabell 8). Både i 1993, 1994 og 1995 har kommunene med abonnements- eller kombinasjonsordning, som har oppgitt sine satser, 250 kroner i abonnement som modus (den oftest forekommende betalingen) for personer med inntekt mellom 2-3 G. Mellom 3-4 G var den vanligste prisen 500 kroner, i intervallet 4-5 G var 750 kroner vanligst. I høyeste inntektsgruppe var 1000 kroner vanligst både i 1993, 1994 og 1995. Fordi noen kommuner har økt abonnementsprisen i 1995, har gjennomsnittsprisen (og medianen) på et abonnement gått litt opp for alle grupper unntatt de med inntekt under 2 G.

5.9 Kommuner med kombinasjonsordninger: Timepriser for hjemmehjelp og hjemmesykepleie

Timeprisene i kommuner med kombinasjonsordninger har endret seg lite mellom 1994 og 1995. Forskjellen mellom høyeste og laveste timepris for hjemmehjelp er blitt litt større for inntektsgruppene fra 2 til 5 G, og mindre for de med inntekter over 5 G og under 2 G. For eksempel koster det 25 kroner timen i noen kommuner og 200 kroner i andre når en tjener over 5 G og mottar hjemmehjelp i "kombinasjonskommuner". For de med inntekt mellom 2 og 3 G koster det samme 10 kroner pr time i den "billigste" kommunen og 164 kroner pr time i den "dyreste". Timeprisene for hjemmesykepleie ligger stort sett i samme område, når en som i tabell 9 bare tar med de kommunene som krever betaling. I en av tre kommuner kreves det ikke betaling for hjemmesykepleie fra noen.

Tabell 9: Høyeste og laveste registrerte timepris for hjemmehjelp og hjemmesykepleie i kommuner med kombinasjonsordninger. 1993, 1994 og 1995. Kroner pr time.

Inntektsgruppe/ År	Hjemmehjelp		Hjemmesykepleie	
	Lav	Høy	Lav	Høy
0 - 2 G 1993	0	0	0	0
1994	10	104	10	130
1995	0	50	0	50
2 - 3 G 1993	12	107	16	107
1994	19	150	19	127
1995	10	164	20	150
3 - 4 G 1993	16	107	25	107
1994	20	150	28	127
1995	20	164	28	150
4 - 5 G 1993	20	107	25	107
1994	20	150	30	150
1995	25	164	30	148
5 G + 1993	20	125	25	125
1994	20	200	30	200
1995	25	200	30	150

I tabellen er kommuner med uoppgitt timepris er holdt utenfor (54 av 63 kommuner med kombinasjonsordning har oppgitt timepris for hjemmehjelp, mens 39 av 63 har oppgitt timepris for hjemmesykepleie)

Den mest utbredte prisen (modus) er lavere i 1995 enn i 1994 for grupper med inntekt under 3 G, for andre inntektsgrupper er den vanligste timeprisen uendret. Dette gjelder både hjemmehjelp og hjemmesykepleie. Median-prisen er uendret eller har gått litt opp for begge tjenestetypene og alle inntektsgrupper unntatt de med inntekt under 2 G, der prisen har gått ned.

Tabell 10: Timepriser for hjemmehjelp og hjemmesykepleie i kommuner med kombinasjonsordninger etter inntektsgruppe. Kroner pr time . Modus og medianverdier. 1993, 1994 og 1995

Inntektsgruppe/År	Hjemmehjelp		Hjemmesykepleie	
	Modus	Median	Modus	Median
0-2G 1993	0	0	0	0
1994	30	25	30	28
1995	0	0	0	0
2-3 G 1993	25	28	25	30
1994	50	36	50	36
1995	40	40	0	33
3-4 G 1993	50	45	50	45
1994	50	50	50	50
1995	50	50	50	50
4-5 G 1993	50	55	50	59
1994	50	60	50	63
1995	50	70	50	65
5G + 1993	50	66	50	68
1994	50	80	50	80
1995	50	79	50	80

5.10 Kommuner med timesatsordning: Timepriser for hjemmehjelp og hjemmesykepleie

Timeprisene for hjemmehjelp i kommuner med timesatsordning ser ut til å ha økt for alle inntektsgrupper unntatt de med inntekt under 2 G, og avstanden mellom kommunen med høyest og lavest timesats er blitt større. Maksimalprisen for hjemmesykepleie har også økt kraftig, mens kommunene med lave timesatser har hatt mindre økning. Også for hjemmesykepleie er prisforskjellen mellom "billigste" og "dyreste" kommune blitt større i 1995 enn den var i 1993.

Det er viktig å være klar over at det er nok med en kommune med ekstremt høye eller lave satser for at det framkommer store prisforskjeller i tabell 11. Fra 1994 til 1995 har den gjennomsnittlige timeprisen økt for alle inntektsgrupper unntatt de med under 2 G, både for hjemmehjelp og hjemmesykepleie. Prisene for hjemmesykepleie har økt mer enn prisene for hjemmehjelp. Fortsatt er det en god del kommuner som ikke tar betaling for hjemmesykepleie, men de er holdt utenfor ved beregning av gjennomsnittspriser både i 1994 og 1995.

Tabell 11: Høyeste og laveste registrerte timepris i kommuner med timesatsordninger. 1993, 1994 og 1995. Kroner pr. time

Inntektsgruppe/År	Hjemmehjelp		Hjemmesykepleie	
	Lav	Høy	Lav	Høy
0 - 2 G 1993	0	0	0	0
1994	6	40	10	30
1995	0	50	0	60
2 - 3 G 1993	6	100	15	125
1994	6	60	14	50
1995	14	105	16	140
3 - 4 G 1993	11	100	20	125
1994	11	75	25	50
1995	14	105	28	140
4 - 5 G 1993	14	100	25	125
1994	14	75	25	60
1995	14	105	30	140
5 G + 1993	14	100	25	125
1994	14	100	25	80
1995	35	105	30	140

I tabellen er kommuner med uoppgitt timepris eller ingen timebetaling for inntektsgruppene over 2G holdt utenfor (11 av 39 kommuner med i kolonnene for hjemmesykepleie, 38 er med i kolonnene for hjemmehjelp).

Tabell 12: Timepriser for hjemmehjelp og hjemmesykepleie i kommuner med timesatsordninger. Kroner pr. time. Gjennomsnitt, modus og median. 1993, 1994 og 1995

Inntektsgruppe/År	Hjemmehjelp			Hjemmesykepleie		
	Gjennomsnitt	Modus	Median	Gjennomsnitt	Modus	Median
0 - 2 G 1993	0	0	0	0	0	0
1994	18	20	18	20	20	20
1995	8	0	0	4	0	0
2 - 3 G 1993	24	25	25	39	20	25
1994	24	25	25	27	20	25
1995	27	25	25	40	30	30
3 - 4 G 1993	35	50	30	44	25	32
1994	36	50	34	34	30	30
1995	40	50	35	47	30	34
4 - 5 G 1993	45	75	38	50	25	39
1994	47	75	40	41	40	40
1995	52	75	50	55	42	44
5 G + 1993	53	100	44	54	25	42
1994	56	100	51	46	35	43
1995	62	100	62	60	44	48

Bare de 11 kom som tar betaling for hjemmesykepleie og som har oppgitt timesatser er med i de tre siste kolonnene i tabell 19.

5.11 Timepriser etter type egenbetalingsordning

I tabellene 9 til 12 er laveste og høyeste timepris, modus og median, oppgitt for hjemmetjenester i kommuner med kombinasjons- og timesatsordninger.

Av tabellene kan vi se at det i 1995 som i 1994 ser ut til å være mindre differanser mellom høyeste og laveste timesats for hjemmesykepleie og hjemmehjelp i de kommunene hvor man har timesatsordninger, enn i kommuner med kombinasjonsordninger.

Ved å studere median og modus, ser vi at kommunene med timesatsordning stort sett hadde en lavere modus enn kommunene med kombinasjonsordninger. Det mest vanlige var å ikke ta betaling fra inntektsgruppen under 2 G, både i kommuner med timesatsordning og i kommuner med kombinasjonsordninger. Medianverdien er lavere i kommuner med timesatsordninger for alle inntektsgrupper, både for hjemmesykepleie og hjemmehjelp.

5.12 Særordninger i kommunene

Vi har til nå behandlet "hovedreglene" for praktisering av egenbetaling av hjemmetjenester. Skjemaet for 1995 hadde noen tilleggsspørsmål i forhold til skjemaet for 1994 med sikte på å fange opp unntak fra de vanlige betalingsordningene. Men kommunene ble fortsatt oppfordret til å legge ved beskrivelser av sin betalingsordning hvis de syntes det var vanskelig å passe den inn i skjemaet. Noen kommuner (13) sendte inn beskrivelser av egenbetalingsordningen selv om den uten problem lot seg innpasse i skjemaet. I alt 17 kommuner sendte inn beskrivelser som dokumenterte avvikende betalingsordninger. Dette var klart færre enn året før, da omlag 50 kommuner sendte inn dokumentasjon om ulike unntaksordninger. Av de 17 med unntaksordninger i 1995 gjaldt 11 mer eller mindre avvikende inntektsgrenser. To kommuner hadde gradering av inntekter over 5G, og fire hadde inntektsgradering under 2G. De øvrige fem hadde inntektsgrenser som gikk på tvers av de vanlige. Når vi har registrert disse kommunene i skjemaet, har vi brukt den høyeste satsen som noen i en gitt inntektsgruppe betaler.

Av de 6 kommunene som beskrev andre typer avvik fra vanlig betalingsordning, var det 3 som hadde en ordning med abonnementssetter som var gradert etter både inntekt og forbruk av hjelp. Skjemaet gir rom for å registrere at man har lavere abonnementssettsats for brukere med lavt forbruk, men ikke at man graderer den (de) lavere satsene etter inntekt. Skjemaet gir heller ikke mulighet til å få fram at brukere med lavt forbruk kan være helt fritatt for egenbetaling (1 kommune), at betalingen for hjemmesykepleie er pr døgn (1 kommune), eller at inntektsgrunnlaget for hjemmesykepleie er personlig inntekt (1 kommune). Vi må ta forbehold om at det kan være flere kommuner som har slike og andre unntaksordninger uten at det har kommet fram gjennom tilleggsopplysninger eller merknader på skjema. Alt i alt ser det ut til at skjemaet for 1995 har lyktes med å fange opp de unntaksordningene som har størst omfang, nemlig lavere satser for de med lavt forbruk.

6. Brukere av hjemmetjenester etter alder og inntekt

Mellom 1.10.91 og 31.12.93 var brukere av hjemmetjenester med inntekt under 2G fritatt for betaling for hjemmetjenester som de mottok. De øvrige grupper hadde et inntektsgradert utgiftstak. Pålegget om ikke å kreve betaling fra brukere med inntekt under 2G ble opphevet fra 1.1.94. De kommunene som ønsket det kunne ta betaling for egentjenester fra alle brukere. Mange kommuner valgte å kreve brukerbetaling fra tidligere skjermede grupper. Andelen av alle brukere som betalte økte fra 44 prosent i 1993 til 65 prosent i 1994. Som en garanti mot at brukere med lav inntekt skulle bli urimelig belastet med egenandeler for hjemmetjenester, innførte Stortinget med virkning fra 1.1.95 en begrensning på 50 kroner pr måned som den maksimale brukerbetaling kommunen kan kreve fra brukere av hjemmetjenester med inntekt under 2G. Med alle disse endringene i forskriftene fra sentrale myndigheter blir det viktig å kartlegge hvilke virkninger dette har hatt for kommunene og brukerne. Kommunene ble i 1995 bedt om å oppgi hvor mange brukere som skulle betale/ var fritatt for å betale egenandeler for hjemmetjenester ved utgangen av 1994 og pr 31.05.1995, fordelt på alder og inntekt.

Spørsmålet ble stilt for å se om endringene i betalingsreglene har ført til endringer i sammensetningen av brukergruppene: Virker de nye reglene ulikt for ulike aldersgrupper eller inntektsgrupper? Forskyvninger i alders- og inntektsfordeling kan være en indikasjon på dette - det samme gjelder endringer i andelen som betaler egenandel i ulike alders- og inntektsgrupper.

Svarene kan sies å være vanskelige å tolke av flere grunner; blant annet hadde en del av kommunene ikke mulighet til å oppgi hvor mange brukere de hadde i ulike alders- og inntektsgrupper. Selv om opplysningene finnes i kommunen, kan det være svært arbeidskrevende å få fram oversikter når denne opptellingen må foregå manuelt. I en del kommuner, som ikke tok betalt for hjemmesykepleie, var brukere av denne tjenesten ikke ført opp. I tabellene nedenfor finnes brukerantall fordelt etter alder og inntektsgruppe for 1994 og 1995.

6.1 Brukere av hjemmetjenesten fordelt etter alder

Tabell 13 viser andelen av brukere i ulike aldersgrupper som betalte egenandel for hjemmetjenester. I 1995 betalte over 70 prosent av brukerne innen hver aldersgruppe egenandel, bortsett fra blant de aller yngste. Andelen som betaler egenandel er høyest i aldersgruppen 67-79 år, der 75 prosent av brukerne betaler.

Tabell 13: Andel av brukere i ulike aldersgrupper som har betalt egenandel. Prosent. 1993, 1994 og 1995

	1993	*1994	Endring 1993-94	1995	Endring 1994-95
Alle aldersgrupper	44	65	20	67	2
0 - 17 år	13	31	18	23	-8
18 - 35 år	54	65	11	70	5
36 - 66 år	58	71	13	73	2
67 - 79 år	51	68	17	75	7
80 år -	36	61	25	70	9
Uoppgitt alder	33	65	32	51	-14
Antall brukere i alt	25645	26052		32711	

*Tallene for 1994 er fra 1994-us, dvs brukere i løpet av perioden 1.1 - 31.5.94. Tallene for 1993 og 1995 gjelder henholdsvis brukere pr 31.12.93 og 31.5.95.

I 1993 betalte vel halvparten av brukerne innenfor hver alderskategori for hjemmetjenester, unntatt i den yngste (0-17 år) og i den eldste (80 år og over). I 1994 betalte en prosentvis større andel av brukerne innenfor hver alderskategori enn i 1993. Denne økningen fortsatte fra 1994 til 1995, men var mer beskjeden. For brukere under 18 år var andelen som betalte egenandel lavere i 1995 enn i 1994.

Det er brukerne i aldersgruppen 80 år og over som har hatt størst økning i andelen som betaler for hjemmetjenester. I perioden som de to undersøkelsene dekker, fra 31.12.93 til 31.5.95, har andelen som betaler for hjemmetjenester blant de eldste brukerne økt fra 36 til 70 prosent.

Tabell 14: Brukere av hjemmetjenester som har betalt egenandel etter alder. 1993, 1994 og 1995

	Betalt egenandel 1993		Betalt egenandel 1994		Betalt egenandel 1995	
	Antall	Prosent	Antall	Prosent	Antall	Prosent
Betalende brukere totalt *	10452	100	15240	100	17961	100
0 - 17 år	12	0.1	22	0.1	9	0,1
18 - 35 år	367	3.5	462	3.0	657	3,7
36 - 66 år	1827	17.5	2334	15.3	2604	14,6
67 - 79 år	4358	41.7	5749	37.7	6135	34,2
80 år og over	3888	37.2	6673	43.8	8556	47,6

* Bare brukere som er fordelt etter alder er inkludert her. 1993- og 1994-tallene er fra 1994-undersøkelsen 31.5.94.

Når andelen som betaler blant de eldste brukerne har økt såpass mye, vil også denne aldersgruppen utgjøre en økende andel av de som betaler for hjemmetjenester. Brukere over 80 år utgjorde 48 prosent av de som betalte for tjenestene i mai 1995 mot 37 prosent ved utgangen av 1993. Aldersgruppene mellom 36 og 79 år har redusert sin andel av de som betaler noe, mens de yngste aldersgruppene utgjør omtrent samme andel av de betalende i hele perioden (tabell 14).

Tabell 15: Brukere av hjemmetjenester som er fritatt for egenandel fordelt etter alder. 1993, 1994 og 1995.

	Ikke betalt egenandel 1993		Ikke betalt egenandel 1994		Ikke betalt egenandel 1995	
	Antall	Prosent	Antall	Prosent	Antall	Prosent
Ikkebetalende brukere totalt	12720	100	8260	100	6952	100
0 - 17 år	84	0.6	48	0.6	30	0,4
18 - 35 år	314	2.5	251	3.0	272	3,9
36 - 66 år	1307	10.3	975	11.8	950	13,7
67 - 79 år	4195	33.0	2678	32.4	1988	28,6
80 år og over	6820	53.6	4308	52.2	3712	53,4

1994-tallene er fra 1994-undersøkelsen (31.5).

Tabell 15 viser aldersfordelingen for brukere av hjemmetjenesten som er fritatt for egenbetaling. Her utgjør de alle eldste en stabil andel på 52-54 prosent i perioden 1993 til 1995. Aldersgruppen 67-79 år har redusert sin andel av de som ikke betaler, mens aldersgruppene under 67 år har økt sin andel av de som ikke betaler.

Totalt svarte 119 av 141 kommuner fullstendig på spørsmålet for 1995.

6.2 Brukere av hjemmetjenester fordelt etter inntekt

Fra 1994 til 1995 har det vært små endringer i inntektsfordeling for de betalende brukerne. Brukere med inntekt mellom 2 og 3 G utgjør en litt større andel av de betalende brukerne i 1995 enn i 1994, og brukere med inntekt over 4 G utgjør en litt mindre andel. Brukere med inntekt under 2 G utgjør samme andel av de betalende brukerne i 1995 som i 1994, vel 40 prosent.

I 1993 utgjorde brukere med inntekt mellom 2 og 3 G omlag 52 prosent av alle brukerne som betalte for hjemmetjenester. I 1994 og 1995 utgjorde brukerne som hadde en inntekt under 2G den største gruppen av brukere som betaler for hjemmetjenester. Tilsammen utgjorde brukerne i de to laveste inntektskategoriene i 1994 73 prosent av alle som betalte for hjemmetjenester i 1994, og 75 prosent i 1995.

Tabell 16: Brukere som skal betale egenandel fordelt etter inntekt. 1993, 1994 og 1995. Prosent.

Inntektsgruppe	1993		1994		1995	
	Antall	Prosent	Antall	Prosent	Antall	Prosent
Alle brukere	14287	100	21648	100	20923	100
Under 2 G*			8750	40,4	8401	40,2
2 - 3 G	7406	51,8	7108	32,8	7230	34,6
3 - 4 G	3447	24,1	2879	13,3	2798	13,4
4 - 5 G	1724	12,1	1512	7,0	1199	5,7
Over 5 G	1710	12,0	1399	6,5	1295	6,2

1993- og 1994-tallene er fra 1994-undersøkelsen.

* Brukere med inntekt under 2G var fritatt for egenbetaling av hjemmetjenester i 1993.

Fra 1993 til 1994 økte andelen av brukerne som betalte egenandel for hjemmetjenester fra 43,8 til 64,7 prosent. Økningen fra 1994 til 1995 var mer beskjeden, fra 64,7 til 67,1 prosent.

Tabell 17: Brukere av hjemmetjenester som skal betale /er fritatt for å betale egenandel. 1993, 1994 og 1995. Prosent

	1993		1994		1995	
	Antall	Prosent	Antall	Prosent	Antall	Prosent
Brukere totalt	34354	100	32899	100	32711	100
Betalt egenandel	15031	43,8	21268	64,7	21957	67,1
Fritatt for egenandel	19323	56,2	11621	35,3	10754	32,9

1993- og 1994-tall fra 1994us. Tall for 1995 er basert på spm 5 (alderstordeling)

I 1995-undersøkelsen ble det hentet inn opplysninger om inntektsfordeling både for de som betalte og for de som var fritatt for egenbetaling, både ved utgangen av 1994 og pr 31.5.1995. Vi har dermed mulighet til å se på hvor stor andel av hver inntektsgruppe som betalte for hjemmetjenester de to årene. Tabell 13 viser at økningen i andelen som betaler for hjemmetjenester skyldes at det er blitt en større andel som betaler blant brukere med inntekt under 2G. Det er dessuten blitt litt flere brukere i inntektsgruppen 2 -3 G. Denne gruppen har en høy andel betalere, og bidrar derfor også til at den samlede andelen av brukerne som betaler øker fra 1994 til 1995. Tabell 18 viser at både i 1994 og 1995 betalte så og si alle brukere med inntekt over 2 G for hjemmetjenestene de mottok.

Tabell 18: Andel som betalte egenandel i ulike inntektsgrupper. 1994 og 1995. Prosent

Inntektsgruppe	1994		1995	
	Brukere i alt	Andel som betalte egenandel	Brukere i alt	Andel som betalte egenandel
Alle brukere	32522	63,1	31997	67,8
Under 2G	19636	40,8	18089	46,4
2-3G	7176	96,6	7518	96,2
3-4G	3134	97,8	2869	97,5
4-5G	1263	98,2	1234	97,2
Over 5G	1313	98,0	1318	98,3

Gjennomsnittstallet som viser at vel 46 prosent av brukerne med inntekt under 2 G betaler for hjemmetjenester gir ikke noe godt bilde av situasjonen i den enkelte kommune. Stort sett er det slik at enten betaler ingen i denne gruppen eller nesten alle. I halvparten av kommunene betalte 90 prosent eller flere av de med inntekt under 2 G for hjemmetjenester, det vil si at hovedregelen er at alle uansett inntekt betaler, men at noen kan være fritatt av spesielle grunner. I knapt en tredjedel av kommunene var alle med inntekt under 2 G fritatt for å betale egenandel. I de resterende knapt 20 prosent av kommunene var det fra 7 til 89 prosent av brukerne med inntekt under 2 G som betalte for hjemmetjenester. Bare i to-tre kommuner lå andelen av brukerne under 2 G som betalte i nærheten av gjennomsnittsverdien på 46 prosent. På grunn av at den enkelte kommune enten tar betaling fra alle eller ingen med inntekt under 2 G, blir det en tilsvarende konsentrasjon om høye og lave verdier når en ser på hvor stor andel av alle brukere som betaler for tjenesten. I gjennomsnitt betalte 67 prosent av alle brukerne egenandel for hjemmetjenester. I 60 prosent av kommunene var det 80 prosent eller flere som betalte for hjemmetjenester, og i 34 prosent av kommunene betalt færre enn 60 prosent av brukerne. Bare i 8 kommuner (6 prosent) lå andelen som betalte i nærheten av gjennomsnittsverdien på 67 prosent (mellom 60 og 80 prosent betalte).

I alt 133 av 141 kommuner hadde oppgitt brukerne fordelt etter inntekt i 1995.

6.3 Brukere etter inntekt og hvilken type husstand de tilhører

For brukere som er gifte eller samboende, og for brukere som er under 18 år, er det husstandens samlede inntekt som skal legges til grunn ved beregning av hvor stor egenandel de skal betale. Husstand vil i denne sammenhengen si brukeren pluss ektefelle/samboer, eller brukeren pluss foreldre der brukeren er under 18 år. For å belyse i hvilken grad brukere fra ulike typer husstander beskyttes av taket på egenbetaling på 50 kroner pr måned for brukere med inntekt under 2 G, ble kommunene bedt om å fordele brukerne etter inntekt og hvilken type husstand de tilhører. Tabell 19 viser at 14 prosent av brukere som bor sammen med ektefelle/samboer og 26 prosent av brukerne under 18 år har en husstandsinnkomst på under 2 G, mens hele 68 prosent av de øvrige brukerne hadde (personlig) inntekt under 2 G. De fleste av "de øvrige" brukerne bor trolig alene, men noen kan bo sammen med søsken, voksne barn eller andre.

Totalt svarte 120 av 141 kommuner på spørsmålet om å fordele brukerne etter type husstand i 1995.

Tabell 19: Brukere etter inntekt og hvilken type husstand de tilhører. 1995

Inntektsgruppe	Brukere som tilhørere hustander					
	som består av ektepar/samboerpar		der brukeren er under 18 år		av andre typer, feks enslige	
	Antall	Prosent	Antall	Prosent	Antall	Prosent
Alle brukere	4886	100	78	100	19357	100
Under 2 G*	687	14,1	20	25,6	13205	68,2
2 - 3 G	1686	34,5	12	15,4	4288	22,2
3 - 4 G	1129	23,1	18	23,1	1139	5,9
4 - 5 G	592	12,1	15	19,2	428	2,2
Over 5 G	792	16,2	13	16,7	297	1,5

7. Inntektsfordeling for brukere av hjemmetjenester sammenliknet med inntektsfordeling for alle eldre

Over halvparten av brukerne av hjemmetjenestene (57 prosent) har en inntekt som er lavere enn 2 G. Sammenliknet med alle som er 67 år og eldre i utvalgskommunene er det et litt større innslag av lavinntektsgrupper blant brukerne, men forskjellen er ikke så stor - i eldrebefolkningen i utvalgskommunene var det 54 prosent som hadde inntekt under 2 G i 1993. Av brukerne var det 18 prosent som hadde inntekt over 3 G, mens dette gjaldt 27 prosent av alle eldre 67 år og over i utvalgskommunene.

Tabell 20 Brukere av hjemmetjenester 1995 og befolkningen i utvalgskommunene 67 år og over i 1993 etter inntekt. Prosent

	Inntekt					I alt
	Under 2G	2-3G	3-4G	4-5G	Over 5G	
Brukere av hjemmetjenesten	57,3	24,6	9,3	4,2	4,5	100
Befolkningen i utvalgskommunene						
67-79 år	43,6	21,7	14,5	8,1	12,1	100
80 år og over	74,6	14,6	5,8	2,5	2,5	100
67 år og over i alt	53,8	18,6	11,6	6,3	9,0	100

Inntektsmessig er brukerne av hjemmetjenesten nesten som et tverrsnitt av den eldre befolkningen i utvalgskommunene. Materialet i vår undersøkelse kan ikke fordeles etter inntekt og alder samtidig. Tabell 20 viser at inntektsfordelingen blant brukerne ligger omtrent midt i mellom fordelingen til aldersgruppene 67-79 år og 80 år og over i utvalgskommunene. Dette er litt overraskende i betraktning av at nesten 50

prosent av brukerne er 80 år eller eldre, mens 80-åringene bare utgjør vel en fjerdedel av eldrebefolkningen i hele landet, noe som gir grunn til å forvente at brukerne vil ligge nærmere 80-åringene i befolkningen enn hele eldrebefolkningen med hensyn til inntektsfordeling. Forklaringen kan være at 18 prosent av brukerne er i alderen 18-66 år, og dette er aldersgrupper som i befolkningen i gjennomsnitt har høyere inntekt enn gruppen 67-79 år. Om dette er tilfelle for denne aldersgruppen blant brukerne, gir materialet dessverre ikke grunnlag for å si noe om.

Tabell 21 viser at det er stor forskjell på inntektsfordeling for gifte og enslige (det vil her si alle som ikke er registrert som gifte) både blant brukerne og i eldrebefolkningen i utvalgskommunene. Dette må ses på bakgrunn av at inntekten for de gifte skal rekke til to personer. Inntektsfordelingen for gifte brukere er imidlertid nokså lik inntektsfordelingen for alle gifte over 67 år i utvalgskommunene. Selv om det er flere i befolkningen enn blant brukerne som har inntekt over 3 G (henholdsvis 59 og 51 prosent), er andelen som har inntekt under 2 G så og si den samme.

Inntektsfordelingen for de enslige brukerne er også temmelig lik inntektsfordelingen for alle enslige eldre i utvalgskommunene: I begge gruppene har vel 90 prosent inntekt under 3 G og knapt 10 prosent har høyere inntekt. Blant de enslige er det imidlertid en høyere andel i eldrebefolkningen i utvalgskommunene som har inntekt under 2 G. Dette gjelder 76 prosent av de eldre i utvalgskommunene og 69 prosent av brukerne. (Tall for hele landet viser at 72 prosent av de enslige eldre hadde inntekt under 2 G i 1993, og ikke 76 prosent som i våre utvalgskommuner. Det er imidlertid riktigst å sammenlikne brukerne med eldrebefolkningen i utvalgskommunene.)

Tabell 21 Brukere av hjemmetjenester 1995 og befolkningen i utvalgskommunene 67 år og over i 1993 etter type husstand/ekteskapsstatus og inntekt. Prosent

	Inntekt					I alt
	Under 2G	2-3G	3-4G	4-5G	Over 5G	
Brukere av hjemmetjenesten:						
- Gifte/samboende	14,4	34,9	22,9	11,9	15,9	100
- andre typer husstander	68,5	22,0	5,7	2,2	1,5	100
Befolkningen i utvalgskommunene 67 år og over:						
- Gifte	14,7	25,9	23,2	13,4	20,7	100
- Annen ekteskapsstatus	76,3	14,4	4,9	2,2	2,2	100

Når eldrebefolkningen i utvalgskommunene likevel samlet sett har færre med inntekt under 2 G enn brukerne av hjemmetjenestene, skyldes dette først og fremst at det er flere ektepar i befolkningen enn blant brukerne, selv om det også kan være en del av forklaringen at det er en del mennesker under 67 år blant brukerne, jf kommentaren til tabell 20. Om lag 30 prosent av alle familier der hovedpersonen er 67 år og over består av ektepar, mens 20 prosent av brukerne lever sammen med ektefelle/samboer

I dette avsnittet har vi sammenliknet brukerne i 1995 med alle eldre som var 67 år og over i utvalgskommunene i 1993, fordi dette er det siste året det finnes tilgjengelig inntektsstatistikk for. Vi bruker grunnbeløpet (G) som utgangspunkt for sammenlikningen, så de forskjellene vi finner vil ikke være nevneverdig påvirket av inntektsutviklingen i perioden 1993-1995, fordi grunnbeløpet blir justert i takt med prisutviklingen. For hvert år som går blir det imidlertid en litt større andel av pensjonistene som har opptjent tilleggspensjoner. Når inntektsstatistikken for 1995 blir ferdig, vil den trolig vise en lavere andel pensjonister med inntekt under 2 G, men forskjellen blir neppe særlig stor i løpet av to år. Det kan likevel være greit å ha i minnet at inntektsforskjellene mellom brukerne og alle eldre trolig er noe undervurdert her.

8. Kommunenes inntekter fra egenbetaling

8.1 Hvor store er kommunenes inntekter fra egenbetaling for hjemmetjenester, og hvilke grupper betaler mest?

Bare 60 av kommunene svarte fullstendig på spørsmålet om egenbetalingsinntekter og fordeling på inntektsgruppe for representativ måned både i 1994 og 1995. Ingen av de store byene i utvalget (50 000 innbyggere eller mer) svarte fullstendig, ellers er alle kommunistørrelser representert blant de 60

kommunene som svarte på spørsmålet i omtrent samme forhold som i utvalget totalt. De tallene vi kan beregne på grunnlag av svarene kan derfor sies å være representative for landet utenom de store byene.

Gjennomsnittskommunen (av kommuner med under 50 000 innbyggere) fikk inn 40 000 kroner pr måned i egenbetalingsinntekter for hjemmetjenester i 1994, dvs 480 000 kroner i løpet av året. De tilsvarende tallene for 1995 var 38 000 kroner pr måned, som tilsvarer en årsinntekt på 456 000 kroner. Ut fra erfaringene inntil utgangen av mai må kommunene altså regne med en nedgang i egenbetalingsinntektene på i gjennomsnitt 5 prosent.

Tabell 22: Kommunenes gjennomsnittlige månedlige egenbetalingsinntekter etter hvilken inntektsgruppe de er betalt av. 1994 og 1995. 1000 kroner og prosent

Inntekts- gruppe	Gjennomsnitt for representativ måned 1994		Gjennomsnitt for representativ måned 1995	
	1000 kr	Prosent	1000 kr	Prosent
Alle brukere	40	100	38	100
Under 2G	11	28	7	18
2-3G	13	32	14	36
3-4G	8	19	8	22
4-5G	4	10	4	11
Over 5G	4	11	5	13
Kommuner som har svart	60		60	

Tabell 22 viser at kommunenes egenbetalingsinntekter fra brukere med inntekt under 2 G er blitt betydelig redusert fra 1994 til 1995, fra 11 til 7 tusen kroner pr måned for de kommunene vi har tall for, en nedgang på 36 prosent. Egenbetalingsinntektene fra andre inntektsgrupper har økt litt fra 1994 til 1995. Mens brukerne med inntekt under 2 G sto for 28 prosent av egenbetalingsinntektene i 1994, vil de i 1995 trolig bare bidra med 18 prosent av samlet egenbetaling. Brukere med høyere inntekt enn 2 G vil i 1995 betale en større andel av samlede egenbetalingsinntekter enn de gjorde i 1994.

8.2 Hva betyr egenbetalingsinntekten i forhold til totale driftsutgifter til hjemmetjenesten?

Det ble ikke hentet inn opplysninger om totale driftsutgifter ved egenbetalingsundersøkelsene verken i 1994 eller 1995. I SSBs løpende statistikk for hjemmetjenestene ble det i perioden 1988 til 1993 hentet inn regnskapsopplysninger både om totale driftsutgifter og om egenbetaling. Siden denne statistikken ikke har opplysninger på bydelsnivå, må vi holde Oslo utenfor i denne sammenhengen. For å få et inntrykk av hvor stor betydning egenbetalingsinntektene har som finansieringskilde for driften av hjemmetjenestene, har vi hentet inn opplysninger fra denne statistikken for de 133 kommunene utenom Oslo som var med i utvalget i 1995. For å få samsvar mellom inntekter og egenbetalingsordning har vi brukt opplysninger om egenbetalingsordning fra 1993 (fra 1994-undersøkelsen). Resultatet er vist i tabell 22.

Tabell 23: Egenbetalingsinntektenes andel av driftsutgifter til hjemmetjenester og egenbetalingsinntekter pr bruker. 1993 *

	Egenbetalingsinntekt pr bruker pr år	Egenbetalingsinntekt i prosent av driftsutgifter
Alle kommuner	1835	3,3
Utvalgskommunene i alt	2081	3,8
Med abonnementsordning	2495	4,2
Med kombinasjonsordning	2255	3,6
Med timesatser	1655	3,5

* Kilde: SSBs statistikk over pleie- og omsorgstjenesten

Egenbetalingsinntekten utgjør en svært beskjeden del av de totale driftsutgiftene til hjemmetjenester i 1993 - i gjennomsnitt for hele landet 3,3 prosent. Gjennomsnittet for våre utvalgskommuner lå litt høyere - 3,8 prosent. En del av forklaringen er at Oslo er holdt utenfor. I Oslo utgjorde egenbetalingsinntekten bare 2,8 prosent av driftsutgiftene til hjemmetjenestene. Dett forklarer imidlertid ikke hele forskjellen: Gjennomsnitt for hele landet var 3,32, mens gjennomsnittet for landet utenom Oslo var 3,26.

Det ser ikke ut til å være noen entydig sammenheng mellom kommunestørrelse og hvor stor andel egenbetalingsinntekten utgjør av driftsutgiftene. Kommuner med under 2 000 innbyggere har en lavere brukerfinansiering enn gjennomsnittet, og det samme gjelder kommuner med fra 5 000 til 20 000 innbyggere og de største kommunene med 50 000 eller flere innbyggere. Det er i kommuner med fra 2 000 til 5 000 innbyggere (som det er flest av både i vårt utvalg og i hele landet) og i de med mellom 20 000 og 50 000 innbyggere at egenbetalingsinntekten utgjør en større andel av driftsutgiftene enn for landsgjennomsnittet.

Egenbetalingsinntekten utgjør en litt større andel av driftsutgiftene til hjemmetjenesten i kommuner med rene abonnementsordninger enn i kommuner med kombinasjonsordning eller timesatser. Den gjennomsnittlige årlige betalingen pr bruker var også høyest i kommuner med abonnementsordning - 2495 kroner pr bruker (betalende og ikke-betalende) i 1993. I kommuner med kombinasjonsordning var gjennomsnittlig årlig egenbetaling pr bruker noe lavere - 2255 kroner. Brukerne i kommuner med timesatsordninger betalte bare 1655 kroner i egenandel i 1993

9. Kjennetegn ved kommunene i forhold til egenbetalingspraksis

I dette kapitlet beskrives kommunenes egenbetalingspraksis i forhold til noen kjennetegn ved kommunene. Egenbetalingspraksis belyses ved disse målene:

- egenbetalingsordning (fra 1995-undersøkelsen)
- andel av brukerne som betaler egenandel (fra 1995-undersøkelsen)
- andel av brukerne med inntekt under 2 G som betaler egenandel (fra 1995-undersøkelsen)
- egenbetalingsinntekt i forhold til brutto driftsutgifter for hjemmetjenestene (fra SSBs pleie- og omsorgsstatistikk for 1993)

Kjennetegnene ved kommunene vi tar for oss er:

- inntektsnivå for eldre over 67 år i kommunen (gjennomsnittsinntekten) i 1993
- inntektsfordeling for eldre (andel av de eldre som har inntekt under 2 G) i 1993
- kommunestørrelse (antall innbyggere)
- kommunenes inntekter (skatter og rammetilskudd) for 1993

I denne delen av rapporten er bydelene i Oslo holdt utenfor, fordi vi mangler opplysninger om inntekt for pensjonister på bydelsnivå. Gjennomsnittstallene for de 133 kommunene utenom Oslo vil naturligvis avvike litt fra gjennomsnittstall for hele landet som er presentert foran i rapporten. Analysen er rent beskrivende og tar bare for seg enkle to-veis sammenhenger. En mer utførlig multivariat analyse ligger utenfor rammen av dette prosjektet.

9.1 Sammenheng mellom inntektsnivå for eldre og egenbetalingspraksis

Det er små forskjeller i egenbetalingsordninger mellom kommuner med høy og lav gjennomsnittsinntekt for pensjonister. Timesatsordninger forekommer like ofte i kommuner der pensjonistene i gjennomsnitt har inntekt på under 80 000 som i kommuner der pensjonistene har høyere gjennomsnittsinntekt. 23 prosent av kommunene (utenom Oslo) har timesatsordninger. Rene abonnementsordninger forekommer litt oftere i kommuner der pensjonistene har lavere gjennomsnittsinntekt enn 80 000 kroner, mens kombinasjonsordninger er mer utbredt i kommuner der pensjonistene har høyere gjennomsnittsinntekt

Tabell 24. Kommunene etter gjennomsnittsinntekt for pensjonister 1993 og egenbetalingsordning 1995. Prosent

Egenbetallingsordning 1995	Gjennomsnittsinntekt for pensjonister 1993		
	Alle kommuner	Lav (under 80 000 kr)	Høy (80 000 kr og over)
Alle kommuner	100	100	100
Abonnementsordning	29	34	25
Kombinasjonsordning	47	42	52
Timesatser	23	23	23
Antall kommuner	133	64	69

I kommunene utenom Oslo var det 70 prosent av brukerne som betalte for hjemmetjenester. I kommuner der pensjonistenes gjennomsnittsinntekt var lav (under 80 000 kroner) betalte hele 81 prosent av brukerne egenandel for hjemmetjenester, mens 66 prosent av brukerne betalte egenandel i kommuner der gjennomsnittsinntekten for pensjonister var over 80 000 kroner.

Tabell 25. Andel av brukerne som betaler for hjemmetjenester i kommuner med høy og lav gjennomsnittsinntekt for pensjonister. Prosent

Gjennomsnittsinntekt for pensjonister i kommunen (1993)	Andel som betaler egenandel (1995)	Tallet på kommuner
Alle kommuner	70	133
Lav (under 80 000)	81	64
Høy (80 000 og over)	66	69

Ser vi på brukere med inntekt under 2 G finner vi samme tendens. Halvparten av brukerne med inntekt under 2 G betalte egenandel for hjemmetjenester i kommunene utenom Oslo. I kommuner der

pensjonistenes inntekt var lav (under 80 000 kroner), betalte 69 prosent av brukere med inntekt under 2 G egenandel, mens 42 prosent av brukerne med inntekt under 2 G betalte egenandel i kommuner der gjennomsnittsinntekten for pensjonister var høy (80 000 kroner og over).

Tabell 26. Andel av brukerne med inntekt under 2 G som betaler for hjemmetjenester i kommuner med høy og lav gjennomsnittsinntekt for pensjonister. Prosent

Gjennomsnittsinntekt for pensjonister i kommunen (1993)	Andel som betaler egenandel (1995)	Tallet på kommuner
Alle kommuner	50	133
Lav (under 80 000)	69	64
Høy (80 000 og over)	42	69

Selv om det er flere som betaler for hjemmetjenester i kommuner der gjennomsnittsinntekten for pensjonister er lav, utgjør egenbetalingsinntektene en noe mindre andel av brutto driftsutgiftene i disse kommunene enn i kommuner der gjennomsnittsinntekten for pensjonister er høy. Noe av forklaringen på dette kan ligge i at det har vært endringer i kommunene i hvor stor andel av brukerne som betaler i perioden 1993-1995. Men det kan også tenkes at de relativt få som betaler i kommuner med "rike" pensjonister, betaler mer tilsammen enn de som betaler i kommuner med "fattige" pensjonister.

Tabell 27. Kommunens egenbetalingsinntekt i prosent av brutto driftsutgifter til hjemmetjenester i kommuner med høy og lav gjennomsnittsinntekt for pensjonister

Gjennomsnittsinntekt for pensjonister i kommunen (1993)	Kommunens egenbetalingsinntekt i prosent av brutto driftsutgifter til hjemmetjenester (1993)
Alle kommuner	3,8
Lav (under 80 000)	3,0
Høy (80 000 og over)	4,2

9.2 Sammenheng mellom andel av de eldre som har inntekt under 2G og egenbetalingspraksis

Det er små forskjeller mellom kommuner der få og mange av pensjonistene har inntekt under 2G med hensyn til egenbetalingsordning. Det samme fant vi i forrige avsnitt der vi brukte gjennomsnittsinntekt som mål på inntektsnivå i kommunene. Konklusjonen må bli at pensjonistenes inntektsnivå ikke har noen betydning for hvilken egenbetalingsordning kommunene velger.

Tabell 28. Kommunene etter andel av pensjonister med inntekt under 2G og egenbetalingsordning. Prosent

Egenbetalingsordning	Andel av pensjonistene med inntekt under 2 G			
	Alle kom- muner	Lav (under 50 prosent)	Middels (50- 60 prosent)	Høy (over 60 prosent)
Alle kommuner	100	100	100	100
Abonnementsordning	29	24	33	27
Kombinasjonsordning	47	43	49	47
Timesatser	23	33	18	27
Antall kommuner	133	21	67	45

Andelen av brukerne som betaler for hjemmetjenester er størst i kommuner der mange av pensjonistene har lave inntekter, det vil si at 83 prosent av brukerne betaler i kommuner der over 60 prosent av pensjonistene har inntekt på under 2G. I kommuner der færre enn 60 prosent av pensjonistene har inntekt under 2G er andelen som betaler for hjemmetjenester omtrent lik gjennomsnittet for hele landet.

Tabell 29. Andel av brukerne som betaler for hjemmetjenester i kommuner med ulik andel av pensjonister med inntekt under 2G. Prosent

Andel som betaler for hjemmetjenester	Andel av pensjonistene med inntekt under 2G			
	Alle kommu- ner	Lav (under 50 prosent)	Middels (50 - 60 prosent)	Høy (over 60 prosent)
Andel som betaler for hjemmetjenester	70	71	66	83
Antall kommuner	133	21	67	45

Vi finner samme tendens når vi ser på andelen som betaler blant brukere med inntekt under 2G. Den er betydelig høyere i kommuner der mange (over 60 prosent) av pensjonistene har inntekter under 2G enn i andre kommuner.

Tabell 30. Andel av brukerne med inntekt under 2G som betaler for hjemmetjenester i kommuner med ulik andel av pensjonister med inntekt under 2G. Prosent

Andel av brukere med inntekt under 2 G som betaler for hjemmetjenester	Andel av pensjonistene med inntekt under 2G			
	Alle kommu- ner	Lav (under 50 prosent)	Middels (50 - 60 prosent)	Høy (over 60 prosent)
Andel som betaler for hjemmetjenester	50	47	44	72
Antall kommuner	133	21	67	45

Også når vi ser på egenbetalingsinntekten i prosent av driftsutgiftene til hjemmetjenester, er det

kommunene med mange pensjonister med lave inntekter som skiller seg fra de øvrige. Her er det imidlertid slik at egenbetalingsinntekten utgjør en lavere andel av driftsutgiftene til hjemmetjenester i komuner der mange pensjonister har lave inntekter enn i andre kommuner.

Tabell 31. Egenbetalingsinntektens andel av brutto driftsutgifter til hjemmetjenester i kommuner med ulik andel av pensjonister med inntekt under 2G. Prosent

Egenbetalingsinntektens andel av brutto driftsutgifter til hjemmetjenester	Andel av pensjonistene med inntekt under 2G			
	Alle kommuner	Lav (under 50 pst)	Middels (50 - 60 prosent)	Høy (over 60 prosent)
Egenbetalingsinntekt i prosent av driftsutgifter	3.8	3.9	3.9	3.3
Antall kommuner	133	21	67	45

9.3 Sammenheng mellom kommunestørrelse og egenbetalingspraksis

Kombinasjonsordning er den mest utbredte egenbetalingsordningen. Slike ordninger praktiseres i om lag halvparten av kommunene, både de små, mellomstore og større kommuner (over 10 000 innbyggere). Rene abonnementsordninger forekommer sjeldnere, og timesatsordninger forekommer oftere i de minste enn i de litt større kommunene

Tabell 32. Kommunene etter størrelse og egenbetalingsordning. Prosent

Egenbetalingsordning	Kommunestørrelse (antall innbyggere)			
	Alle kommuner	Små (under 5000)	Middels (5000 - 9999)	Større (10000 eller over)
Alle kommuner	100	100	100	100
Abonnementsordning	29	22	37	40
Kombinasjonsordning	47	46	52	47
Timesatser	23	32	11	13
Antall kommuner	133	76	27	30

I kommuner med under 5 000 innbyggere betaler hele 85 prosent av brukerne egenandel for hjemmetjenester. I kommuner med fra 5 000 til 10 000 innbyggere betaler 74 prosent av brukerne, og i kommuner med over 10 000 innbyggere betaler 63 prosent av brukerne egenandel for hjemmetjenester.

Tabell 33. Andel av brukerne som betaler for hjemmetjenester i kommuner av ulik størrelse. Prosent

Andel som betaler for hjemmetjenester	Kommunestørrelse (antall innbyggere)			
	Alle kommuner	Små (under 5000)	Middels (5000 - 9999)	Større (10000 eller over)
Andel som betaler	70	85	74	63
Antall kommuner	133	76	27	30

Vi finner samme tendens når vi ser på brukere med inntekt under 2 G. I små kommuner (under 5 000 innbyggere) betalte 70 prosent av dem egenandel, i mellomstore kommuner betalte 55 prosent, og i kommuner med over 10 000 innbyggere var det bare 40 prosent av brukerne med inntekt under 2 G som betalte egenandel for hjemmetjenester.

Tabell 34. Andel av brukerne med inntekt under 2 G som betaler for hjemmetjenester i kommuner av ulik størrelse. Prosent

Andel av brukerne med inntekt under 2 G som betaler for hjemmetjenester	Kommunestørrelse (antall innbyggere)			
	Alle kommuner	Små (under 5000)	Middels (5-000 - 9999)	Større (10000 eller over)
Andel som betaler	50	70	55	40
Antall kommuner	133	76	27	30

Det ser ikke ut til å være noen entydig sammenheng mellom kommunestørrelse og hvor stor andel egenbetalingsinntekten utgjør av brutto driftsutgifter til hjemmetjenester. Andelen er høyest i de minste kommunene (4,1 prosent), litt mindre i de største kommunene (3,8 prosent) og minst i de mellomstore kommunene (3,1 prosent).

Tabell 35. Kommunens egenbetalingsinntekt i prosent av brutto driftsutgifter til hjemmetjenester i kommuner med ulik størrelse

Kommunestørrelse	Kommunens egenbetalingsinntekt i prosent av brutto driftsutgifter til hjemmetjenester (1993)
Alle kommuner	3,8
Små (under 5 000)	4,1
Middels (5 000 - 9 999)	3,1
Større (10 000 og over)	3,8

9.4 Sammenheng mellom kommunens inntekter og egenbetalingspraksis

Kommuner med lave og middels skatteinntekter pr innbygger avviker ikke mye fra gjennomsnittet for alle

kommuner med hensyn til utbredelsen av ulike egenbetalingsordninger. De "rike" kommunene, det vil si de som har inntekt pr innbygger fra skatter og rammetilskudd på 20 000 kroner eller mer, har sjeldnere enn "fattigere" kommuner rene abonnementsordninger, og oftere timesatsordninger. Mens over 30 prosent av andre kommuner har rene abonnementsordninger, gjelder dette bare 13 prosent av de "rike" kommunene. Og mens 40 prosent av de "rike" kommunene hadde timesatsordninger, gjaldt dette under 20 prosent av de andre kommunene.

Tabell 36. Kommunene etter inntekt pr innbygger (skatter og rammetilskudd) og egenbetalingsordning. Prosent

Egenbetalingsordning	Kommunens inntekt pr innbygger			
	Alle kommuner	Lav (under 15 000 kr)	Middels (15 000 - 19 999)	Høy (20 000 og over)
Alle kommuner	100	100	100	100
Abonnementsordning	29	32	35	13
Kombinasjonsordning	47	51	44	47
Timesatser	23	16	20	40
Antall kommuner	133	49	54	30

Andelen av brukerne som betaler egenandel er betydelig lavere i de "fattigste" kommunene (det vil si de med under 15 000 kroner pr innbygger i skatter og rammetilskudd) enn i de "rikere" kommunene. I de "fattigste" kommunene var det bare 62 prosent av brukerne som betalte for hjemmetjenester, mot 86 og 82 prosent i de "middels rike" og "rike" kommunene.

Tabell 37. Andel av brukerne som betaler for hjemmetjenester i kommuner med ulik inntekt pr innbygger (skatter og rammetilskudd). Prosent

Andel som betaler for hjemmetjenester	Kommunens inntekt pr innbygger			
	Alle kommuner	Lav (under 15 000)	Middels (15 000 - 19 999)	Høy (20 000 og over)
Andel som betaler	70	62	86	82
Antall kommuner	133	49	54	30

Nesten samme tendens finner vi hvis vi ser på andelen som betaler for hjemmetjenester blant brukere med inntekt under 2 G. Bare 38 prosent av denne gruppen betaler egenandel for hjemmetjenester i kommuner med under 15 000 i inntekt pr innbygger. I de "middels rike" og "rike" kommunene er det henholdsvis 72 og 73 prosent av brukerne med inntekt under 2 G som betaler egenandel for hjemmetjenester.

Tabell 38. Andel av brukerne med inntekt under 2 G som betaler for hjemmetjenester i kommuner med ulik inntekt pr innbygger (skatter og rammetilskudd). Prosent

Andel med inntekt under 2 G som betaler for hjemmetjenester	Kommunens inntekt pr innbygger			
	Alle kommuner	Lav (under 15 000)	Middels (15 000 - 19 999)	Høy (20 000 og over)
Andel som betaler	50	38	72	73
Antall kommuner	133	49	54	30

I "fattige" og "middels rike" kommuner utgjør egenbetalingsinntekten omtrent samme andel av brutto driftsutgifter til hjemmetjenesten som for gjennomsnittet, det vil si om lag 3.8 prosent. De rike kommunene skiller seg ut ved at egenbetalingsinntekten bare utgjør 2.2 prosent av brutto driftsutgifter til hjemmetjenester i disse kommunene.

Tabell 39. Egenbetalingsinntektens andel av brutto driftsutgifter til hjemmetjenester i kommuner med ulik inntekt pr innbygger (skatter og rammetilskudd) . Prosent

Kommuneinntekt	Kommunens egenbetalingsinntekt i prosent av brutto driftsutgifter til hjemmetjenester (1993)
Alle kommuner	3,8
Lav (under 15 000)	3,9
Middels (15 000 - 19 999)	3,7
Stor (20 000 og over)	2,2

10. Litteratur

Lein, Arne (1994A)

Undersøkelse egenandeler på hjembaserte tjenester. Foreløpig rapport. Norges Handikapforbund

Lein, Arne (1994B)

"Ekspløsjon i egenbetaling!" I *Handikapnytt nr.5 1994*

Olsen, Bjørn (1992)

Egenbetaling for hjemmehjelp og endringer innen tjenesten - en forstudie. NGI - rapport 1 1992

Olsen, Bjørn og Per Erik Solem (1993)

Egenbetaling av hjemmetjenester - stadig i støpeskjeen. NGI -rapport 5 1993

Olsen, Bjørn (1994)

"Nye egenbetalingsforskrifter for hjemmetjenester - friere tøylar for kommunene" I: Aldring og Eldre nr.2/1994

Solem, Per Erik og Bjørn Olsen (1992)

"Egenbetaling for hjemmetjenester. Forekomst av ulike ordninger etter innføring av egenbetalingsforskrift fra 1.10.91" i *GerArt nr. 6/1992*.

Sosial og helsedepartementet (1993)

Forskrift om vederlag for sosiale tjenester, hjemmesykepleie og for opphold i institusjon m.v av 13.12 1993.

Statistisk sentralbyrå: *Statistisk ukehefte nr. 7 1992*

Statistisk sentralbyrå: *Ukens statistikk nr 26 1994*

Statistisk sentralbyrå: Egenbetaling for hjemmetjenester i kommunene i 1993 og 1994. *Notater 94/24*

Statistisk sentralbyrå

Oslo
Postboks 8131 Dep.
0033 Oslo

Telefon: 22 86 45 00
Telefaks: 22 86 49 73

Kongsvinger
Postboks 1260
2201 Kongsvinger

Telefon: 62 88 50 00
Telefaks. 62 88 50 30

ISSN 0806-3745

Statistisk sentralbyrå
Statistics Norway